

UPPSALA UNIVERSITET

Konstruktioner av kön En kritisk diskursanalys av 3 § LVU-domar

Sociologiska institutionen
Socionomprogrammet
Kandidatuppsats i socialt arbete VT 2017
Författare: Celine Brixander och Lisa Hansson
Handledare: Kamilla Peuravaara
Examinator: Daniel Nilsson Ranta

Sammanfattning

Denna studie har undersökt hur kön konstrueras i förvaltningsrättens 3 § LVU-domar, med fokus på rekvisitet ”annat socialt nedbrytande beteende”. Studien bygger på en socialkonstruktivistisk ansats, där förståelsen om kön ses som socialt konstruerad. Tidigare forskning har konstaterat att det finns skillnader i diskurser gällande tjejer och killar i domarna. Däremot finns det begränsad forskning om hur dessa skillnader kan förstås ur ett könsperspektiv. För att undersöka detta användes kritisk diskursanalys för att analysera 32 domar från 2016. Resultaten visade att det finns en diskurs för tjejer och en för killar, som tydligt skiljer sig åt. Dessa skillnader har sedan analyserats med utgångspunkt i Hirdmans genusteori. På basis av empirin kan konstateras att förvaltningsrätten har olika förväntningar på hur tjejer och killar bör bete sig, som kan kopplas till rådande, samhälleliga normer kring kön. Liknande beteenden och handlingar benämndes olika beroende på kön. Särskilt framträdande var att tjejer i högre grad än killar förväntas ta ansvar för sina handlingar. Detta tyder på att samhälleliga normer och sociala konstruktioner av kön får ta plats i domarna, vilket innebär att förvaltningsrättens skyldighet att iaktta objektivitets- och likhetsprincipen kan ifrågasättas.

Nyckelord

LVU-domar, kön, konstruktion

Innehållsförteckning

1. Inledning	5
1.2 Syfte och frågeställningar	6
1.3 Disposition	7
2. Kön eller genus	7
3. Tidigare forskning	8
3.1 Historiskt perspektiv på kön	8
3.2 Könsskillnader i socialt arbete	10
3.3 Könsskillnader i 3 § LVU	12
4. Teoretisk och begreppslig referensram	14
4.1 Socialkonstruktivism	14
4.2 Kritisk diskursanalys som teori	15
4.3 Hirdmans genusteori	17
5. Metod	18
5.1 Forskningsansats	18
5.2 Datainsamlingsmetod	19
5.2.1 Urval	19
5.3 Kritisk diskursanalys	21
5.3.1 Faricloughs kritiska diskursanalys	21
5.4 Validitet och reliabilitet	23
5.5 Metodologiska överväganden	24
5.6 Etiska överväganden	25
6. Resultat och analys	25
6.1 Modalitet och interdiskursivitet	26
6.2 Rymning	29
6.3 Aggressivitet	31
6.4 Brottslighet	33
6.5 Riskfyllda miljöer	35
7. Avslutande diskussion	37
7.1 Resultat i relation till syfte och frågeställningar	37
7.2 Resultat i förhållande till tidigare forskning	38
7.3 Resultat i förhållande till teori	40

7.4 Resultat i förhållande till metod	41
7.5 Implikationer för forskning och praktik	42
8. Källförteckning	44
BILAGA 1 - Redogörelse av domarna	46

1. Inledning

World Justice Project (WJP) är en oberoende organisation som arbetar för att främja rättsstatsprincipen i hela världen. Grundprincipen är att en effektiv rättsstat är nödvändig för samhällen präglade av fred och rättvisa. Varje år presenterar WJP en årsredovisning som mäter hur rättssäkerheten upplevs av allmänheten i hela världen. Rankningen baseras på åtta olika faktorer, bland annat frånvaro av korruption, grundläggande rättigheter samt ordning och säkerhet. År 2016 jämfördes 113 av världens alla länder, baserat på enkäter från fler än 100.000 hushåll samt expertundersökningar. Sverige hamnade på fjärde plats, vilket innebär att landet rankas som ett av världens mest rättssäkra länder.

I Sverige finns fyra grundlagar som är ämnade att skydda landets demokrati. Dessa grundlagar står över och är svårare att ändra än andra lagar. Regeringsformen (RF) är en av dessa, som reglerar bland annat grundläggande rättigheter. I 11 kap. 9 § RF står det skrivet att domstolar, förvaltningsmyndigheter och andra som fullgör offentliga förvaltningsuppgifter i sin verksamhet ska iaktta saktlighet och opartiskhet samt beakta allas likhet inför lagen. Dessa bestämmelser kan även kallas för objektivitets- och likhetsprincipen. Principerna är grundläggande i Sveriges samhälle och utgör grunden för demokratin.

Förvaltningsrätten utgör en av dessa domstolar som har skyldighet att iaktta objektivitets- och likhetsprincipen i sin rättstillämpning. Domstolen handlägger främst ärenden som rör tvister mellan myndigheter och enskilda personer. Exempelvis beslutar förvaltningsrätten om ärenden gällande lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU). LVU är socialtjänstens enda möjlighet att bereda tvångsvård för barn och ungdomar. Socialtjänsten kan ansöka till förvaltningsrätten om vård enligt LVU om ett antal kriterier är uppfyllda. Det förutsätter att barnet är upp till 21 år samt att barnet eller vårdnadshavare inte samtycker till behövlig vård. Situationer som barn kan omhändertas för regleras i 2 och 3 § LVU. 2 § LVU fokuserar på situationer där det finns brister i omsorg och hemförhållanden. 3 § LVU tar fasta på situationer där den unges eget beteende ligger till grund för omhändertagande. Här krävs det att den unge utsätter sin hälsa eller utveckling för påtaglig risk att skadas. Det ska vara en tydlig risk för skada, vilket innebär att det inte ska vara några subjektiva antaganden (Singer, 2012:221). Rekviritet ”annat socialt nedbrytande beteende” tillhör 3 § LVU. Rekvirit är villkor som måste vara uppfyllda för att en lag ska kunna tillämpas. Det aktuella rekviritet är indelat i två delar. Uttrycket ”annat” syftar till andra beteenden än de som tas upp i de andra

rekvisiten i 3 § LVU, vilka är ”missbruk av beroende framkallande medel” eller ”brottslig verksamhet”. Uttrycket ”socialt nedbrytande beteende” har i förarbeten beskrivits som ”beteenden som avviker från samhällets grundläggande normer (prop. 1989/90:28). När rekvisiten är uppfyllda har myndigheter rätt att ingripa till barns skydd.

Trots att Sverige bedöms vara en av världens mest rättssäkra länder och att det finns en grundlag som reglerar förvaltningsrättens förfarande, finns forskning som visar att förvaltningsrätten i LVU ärenden påverkas av socialt konstruerade normer kring kön i sin rättstillämpning. Schlytter (1999) menar att grunden för 3 § LVU berättigar till omhändertagande när den unge avviker från grundläggande normer i samhället. Dessa samhällsnormer skiljer sig åt mellan tjejer och killar, vad hon kallar för ett dubbelt normsystem (Schlytter, 1999:135f). Genusforskaren Hirdman (2001) anlägger ytterligare ett perspektiv där hon menar att kön endast är en benämning utifrån om vi har fötts med ett kvinnligt eller manligt könsorgan. Istället används begreppet genus för att fånga in det som människor formas till genom kulturen, vårt tänkande och språket. Människor skapar osynliga regler, normer och förväntningar kopplat till kön (Hirdman, 2001:12f). Detta innebär att könstillhörigheten avgör om olika beteenden betraktas som avvikande eller inte. Normer kring kön kan alltså påverka vem som omhändertas enligt LVU. Detta strider emot principen om likhet inför lagen och i förlängningen även rättssäkerheten. Som socionom är man rättstillämpare och juridiken är en central del av arbetet. Det är därför viktigt att vara medveten om hur samhällseliga normer kan påverka juridiken. Människors sätt att tala och skriva är inte neutrala avspeglings av verkligheten, utan har en aktiv roll i att skapa och förändra omvärlden (Winther Jørgensen & Phillips, 2000:7). Förvaltningsrättens formuleringar och bedömningar har därmed makt att både reproducera och omstrukturera rådande diskurser kring kön, alltså sättet att tala om och förstå världen. Tidigare forskning fokuserar mycket på sexualitet och sexuellt beteende och att det där finns tydligt skilda diskurser mellan könen (Schlytter, 1999, Hamreby, 2004, Johansson, 2006 och Ulmanen & Andersson, 2006). Målet med studien är att undersöka huruvida det går att urskilja andra områden där diskurserna skiljer sig åt mellan könen i förvaltningsrättens LVU-domar.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med uppsatsen är att undersöka hur kön konstrueras i förvaltningsrättens 3 § LVU-domar.

Studie ämnar att studera domar där rekvisitet ”annat socialt nedbrytande beteende” är uppfyllt.

- Hur skiljer sig diskurserna gällande kön åt i domarna?
- Hur kan dessa skillnader förstås utifrån ett könsperspektiv?

1.3 Disposition

Inledningsvis kommer vi att presentera våra ståndpunkter gällande användandet av studiens centrala begrepp, kön istället för genus. Därefter presenteras tidigare forskning inom området. Avsnittet tar upp historiska perspektiv på kön, könsskillnader i socialt arbete samt könsskillnader i 3 § LVU.

Nästkommande avsnitt berör studiens teoretiska och begreppsliga referensram. Där presenteras studiens teorier, vilka är socialkonstruktivism, kritisk diskursanalys som teori och genusteori. Därefter presenteras studiens metod där forskningsansats, Faircloughs kritiska diskursanalys, reliabilitet och validitet, metodologiska överväganden samt studiens etiska överväganden redogörs för. Avsnittet följs av en presentation av studiens resultat och analysarbetet utifrån detta. I det sista kapitlet presenteras diskussionen. där resultatet sätts i relation till syfte och frågeställningar, tidigare forskning, teori och metod. Avslutningsvis diskuteras det kring implikationer för forskning och praktik.

2. Kön eller genus

I studien kommer begreppet kön att användas istället för genus. Detta är dock inte helt okomplicerat, varför vi väljer att presentera våra överväganden för att tydliggöra vår ståndpunkt gällande distinktionen mellan kön och genus.

Runt begreppet kön och genus råder det en omfattande och fördjupad diskussion kring begreppens betydelse men även dess vara eller icke vara (Mattsson 2010;1). Kön och genus är två olika beskrivningar av kroppen vilket leder till att det finns två olika möjligheter att tolka den. Begreppet kön är ett begrepp som ger oss en beskrivning av den faktiska kroppen. Begreppet genus är ett begrepp som ger oss en beskrivning av vårt sätt att forma och tolka kroppen. Det som traditionellt händer är att vi gör vår kropp till en biologisk man eller kvinna för att sedan tillskriva dessa biologiska kön olika genusaspekter som tycks tillhöra manligt och kvinnligt. Att skilja mellan det biologiska könet och socialt konstruerat genus väcker många diskussioner kring vilken roll dessa två olika begrepp har mot varann (Mattsson 2010;2). Under senare år har allt fler forskare börjat att undvika uppdelningen mellan dessa två begrepp. Istället väljer man att använda antingen begreppet kön eller begreppet genus och låter de valda begreppet innefatta både den biologiska kroppen men även de olika föreställningar och förväntningar som tillskrivs (Schlytter 1999;109).

I denna studie kommer begreppet kön att användas istället för genus. Ullmanen & Andersson (2006) menar att kön som begrepp innefattar både den fysiska kroppen men även de föreställningar och normer som är tillskrivna tjejer och killar. Kön är alltså ett samlingsbegrepp för både de kroppsliga och sociala villkor som råder kopplat till könen (Ullmanen & Andersson, 2006:15). Även Hilde och Claezon (2005) menar att begreppet kön även betecknar de sociala processer som är med och bidrar till att skapa skillnader mellan tjejer och killar. Tjejer och killar tillskrivs egenskaper och identifieras via olika föreställningar kring kön (Claezon & Hilde, 2005:17). Ambjörnsson (2006) menar att kön inte ska ses som uttryck för en inneboende könsbaserad essens. Kön är istället en effekt av sociala och kulturella föreställningar kring kön (Ambjörnsson, 2006:110). Med detta som bakgrund leder det oss till slutsatsen att kön som begrepp kan fånga in både den fysiska kroppen och de socialt konstruerade föreställningar som kommer med den.. Kön ska förstås som någonting som görs, istället för någonting som är.

3. Tidigare forskning

Detta avsnitt avser att presentera och kartlägga det aktuella forskningsområdet. Som tidigare nämnt är syftet med uppsatsen är att undersöka hur kön konstrueras i 3 § LVU-domar. Forskningen som kommer redovisas har därför till att börja med fokus på ett historiskt perspektiv på könsskillnader, för att visa hur kön har konstruerats genom tiderna. Därefter presenteras forskning om könsskillnader i socialt arbete, som tydliggör kopplingen som studien har till socialt arbete. Här sätts könsskillnaderna in i det sociala arbetets kontext. Vidare presenteras forskning gällande könsskillnader i 3 § LVU-domar, för att nå ytterligare förståelse gällande könsskillnader i den specifika kontexten som studien ämnar att undersöka, nämligen 3 § LVU-domar.

3.1 Historiskt perspektiv på kön

Hamreby (2004) har granskat historiskt källmaterial inom den sociala barnavården. Fokus låg på att lyfta fram dominerande föreställningar om tjejer och killar, som sedan har legat till grund för samhälleliga uppfattningar om sociala problem kopplat till kön. Resultatet visar att tjejer och killar historiskt sett har blivit, bemötta och bedömda systematiskt på olika sätt i sociala kategoriseringsprocesser. Grunden till detta är den traditionella föreställningen om olika uppfattningar kopplade till det biologiska könet. Uppfattningarna bygger på essentialistiska resonemang om att det finns en identisk kärna hos alla tjejer, som skiljer sig från den kärna som

finns hos alla killar. Tjejernas kärna består av att kunna vara reproduktionsapparater och där andra aktiviteter som inte fokuserar på att omvårda och sörja för barnet framstår som riskfyllda (Hamreby, 2004:167). Alla former av avvikande beteende hos tjejer som kunde kopplas till deras sexualitet betraktas som ett tecken på sociala problem. Hamreby diskuterar kring att kontroll och disciplinering av tjejers sexualitet blir central för att kunna främja tjejernas funktion som reproduktionsapparat. Tjejers sexualitet var främst kopplade till äktenskap, barnafödande och moderskap. Därför såg gränserna för killars sexualitet annorlunda ut. Killars sexualitet kopplades inte ihop på samma sätt med reproduktion och faderskap, såsom för tjejerna. Istället har killars sexualitet setts som uttryck för den okontrollerbara och biologiska driften. Detta sexualmoraliserande av samhället drabbade alltså främst tjejer och inte killar (Hamreby, 2004:169ff). Även Johansson (2006:212) menar att tjejers sexualitet genom tiderna har bestraffats och problematiserats samtidigt som killars kriminalitet dominerat problembilden och även åtgärderna. Tjejers problem framhålls som mer komplexa och svårare än killars. Studien lyfter även uppfattningen att relationen mellan en pojke och en man präglas av gränssättning och disciplin, vilket inte den ensamma mamman kan ge på samma sätt. Johansson menar att detta synsätt förstärker synen på kön som komplementära och olika (Johansson, 2006:212-218).

Hedin & Månsson (2000) skriver att det vi uppfattar som biologiskt grundade skillnader ofta är kulturella konstruktioner. Kön är alltså något som uppkommer i ett socialt samspel. Den tidigare forskningen kring socialt arbete beskrivs som könsneutral och i vissa fall könsblind, ända fram till 1990-talet. Från 1990-talet ökade intresset för ett könsperspektiv vilket medförde ett annat synsätt i både teori och praktik (Hedin & Månsson, 2000:5f). Ulmanen och Andersson (2006) redogör för vad forskningen mellan 1993-2003 har fokuserat på inom social barnavård ur ett könsperspektiv. Det konstateras att tjejers problematik ofta uppmärksammas senare än killars, eftersom killar är mer synliga och störande. Detta kan i sin tur leda till att tjejernas problem hinner bli mer allvarliga innan de uppmärksammas. Detta händer när de blir störande eller bryter mot normerna om hur en tjej ska bete sig. Olika normer om tjejer och killars beteenden leder till att olika beteenden anses vara avvikande och därmed leder till ett ingripande (Ulmanen & Andersson, 2006:71). Missbruk och sexualitet presenteras som områden där olika värderingar gällande tjejer och killars beteende påverkar socialtjänstens bedömningar. Ett beteende som bedöms som avvikande för tjejer och kan leda till ingripande, bedöms inte som avvikande för killar. Detta kan ha flera olika möjliga förklaringar.

Exempelvis att tjejer har en större biologisk sårbarhet för missbruk. Eller att tjejers sexualitet innebär större risker i form av sexuella övergrepp och graviditet. Tjejers sexualitet har generellt betraktats som ett problem eller tecken på problem (Ulmanen & Andersson, 2006:68f). I stort beskrivs den sociala barnvården som en institution i samhället som både speglar och återskapar traditionella normer och föreställningar kring kön (Ulmanen & Andersson, 2006:64).

3.2 Könsskillnader i socialt arbete

Laanemets och Kristiansen (2008) skriver att bemötandet av tjejer och killar skiljer sig åt inom ungdomsvården. Toleransen för tjejers regelbrott var högre än för tjejers och forskarna bedömde disciplineringen av killarna som mer ingripande. Utöver detta kunde man även se vid vård av killar var den fysiska kontrollen mer central än för tjejer. Tjejer däremot individualiserades och psykologiserades. Deras sexualitet problematiserades, vilket inte skedde för killarna. Studien visar även en skillnad i att killarna kontrollerades för att inte kunna göra personalen illa samtidigt som fokus för tjejerna var att hindra de att göra illa sig själva (Laanemets & Kristiansen, 2008:3.) Även möjligheten att uppvisa olika beteenden och uttrycka sig skiljde sig från tjejer och killar. Killar gavs inte samma möjlighet att uppvisa en variation av beteenden och uttryck. Exempelvis skulle de inte uppvisa sin oro eller osäkerhet, eller vara ledsna. Istället skulle de lära sig att bli stora, ansvarstagande män, som inte visade sina känslor. Detta kan kopplas till att vården för killarna var mer ensidig än tjejernas. Tjejerna tilläts i högre drag uppvisa varierade uttrycksformer när det gällde känslor och beteende. Detta uppmärksammades bland annat genom att toleransen var högre gentemot tjejer. Tjejerna betraktades som sköra och man sökte ofta bakomliggande och emotionella förklaringar till deras handlingar och beteende, i högre grad än för killar (Laanemets & Kristiansen, 2008:140). Detta visar på synen att en könstillhörighet förutsätter skilda bemötanden. Detta riskerar att befästa normer kopplade till kön och inte utmana dem. Det blir tydligt att bemötandet grundar sig i en essentialistisk förståelse av kön. Gruber (2013) visar att även personalen på SiS särskilda ungdomshem har olika förhållningssätt och tolkningar av olika beteenden beroende på kön. Könstillhörigheten styr vad man har för förväntningar på ungdomen. Detta är oftast något som sker av en rutinmässig karaktär (Gruber, 2013:2f). Synen att ungdomarna bemöts olika av personalen beroende på kön är något som bekräftas av Andersson Vogel (2012), som skriver att institutionsvården är tydligt inriktad på killars utåtagerande beteende. Detta innebär att tjejer inte ges utrymme för andra uttryck än de som förväntas av tjejer. Andersson Vogel resonerar kring att eftersom samhället är organiserat efter kön, skapas särskilda förväntningar på tjejer och killars beteende. Tjejerna i den

här studien uppvisar en internaliserad problematik i högre grad än killar. Detta i form av depression, självmordstankar och självmordsförsök. Dettas skulle kunna förstås utifrån de förväntningar som finns på känslouttryck och beteende beroende på kön. Vogel Andersson poängterar dock att detta inte ska ses som biologiskt betingat, utan snarare ett samspel mellan samhällsliga könsnormer och människors förståelse och förhållningssätt till dessa. (Vogel Andersson, 2012:179f).

Även Claezon (2008) kunde se att biologiska könsskillnader har bidragit till ett skillnadstänkande mellan kön, som får konsekvenser både för bemötandet av barn men även åtgärdsprogrammet. Tjejer tillskrivs egenskaper som manipulativa och omoraliska, samtidigt som killar snarare tillskrivs egenskaper som aktiva och oproblematiske. Tjejer bedöms utifrån en psykopatologisk diskurs, som gör att deras problem ses på en psykisk nivå och därmed betraktas som mer komplexa än killars (Claezon, 2008:63f). Claezon (2008) skriver att hon kunde urskilja ett genomgående mönster i sitt projekt med praktiskt verksamma inom den sociala barnvården. Det finns en stor skillnad i bemötandet av tjejer respektive killar. Tjejer görs ansvariga för sina och andras handlingar samtidigt som killar tycks vara befriade från ansvar. Speciellt framkommer detta när det gäller sexualitet och moraliska frågor. Utöver detta nämns sexualitet endast när det gäller bedömning av tjejers beteenden, inte killars. Detta bekräftas även i en internationell studie, där det framkommer att det läggs stor vikt vid tjejers sexualitet och sexuella beteende. Tillskillnad från killar vars sexualitet inte blir lika fokuserad på (Muncie, Hughes & McLaughlin 2002:9). Även Östberg (2010) visar på en koppling mellan tjejer och sexualitet, där risker för tjejer framstår som mer förknippade med sexualitet i högre grad än för killar. Samtidigt betraktas tjejers riskbeteenden som allvarigare och mer riskfyllda än killars riskbeteenden (Östberg, 2010:156). Östberg (2010) skriver även att det socialkontor hon studerade, innehåller specifika diskurser beroende på kön. Diskurserna innehåller uppfattningen om att killar behöver gränser, auktoritet och struktur. Detta legitimerar vissa åtgärder, såsom behandlingshem och kontaktperson. Till skillnad från Claezon (2008) fann Östberg att killar görs mer ansvariga för sina handlingar än tjejer och att deras beteende ofta definieras som brott (Östberg, 2010:197).

Herz (2012) konstaterar att socialsekreterare skiljer på kvinnligt och manligt beteende. Detta leder till ett upprätthållande av en statisk syn på kön, där risken finns att man förbiser variationer inom könen (Herz, 2012:156). Utgångspunkten inom socialtjänsten är att den enskilde individen ska få en

individuell bedömning av sin situation, vilket innebär att kön inte ska spela någon roll i bedömningen. Herz menar dock att individer som kommer i kontakt med socialtjänsten könas i allra högsta grad. Detta är någon som både kvinnor och män blir utsatta för. Det kan återspeglas genom att socialsekreterarna har vissa föreställningar om hur en kvinna och en man bör vara. Detta visar att barn som inte följer de givna förutsättningarna kopplat till sitt kön, därmed kan ses som avvikande och anses ha normbrytande beteende. Sammanfattningsvis visade studien att socialsekreterarna eftersträvade objektivitet på ett sådant sätt att de riskerar att behandla frågor som kön och makt som icke-frågor. Detta kan innebära att klienter ändå bedöms på grundval såsom kön, utan att detta analyseras och problematiseras. Detta kan i sin tur leda till att vissa föreställningar kan uppnå hegemonisk status, vilket innebär att kunskapen tas som given och ifrågasätts inte. Diskurser som uppnår hegemonisk status hanteras som objektivitet och blir till slut en ideologi (Herz; 2012:221ff).

Tina Mattsson (2005) tar även upp hur beteenden tolkas olika beroende på kön. Vad gäller tjejers missbrukproblematik, förstås den i termer av bristande femininitet och bristande kunskap inom områden som tjejer förväntas behärska. Detta bidrar till att behandlingsarbetet riktar sig mer på tjejernas inre. Personalen som ska vårda dessa kvinnor, blir de som definierar normen för tjejer och hur tjejer ska uttrycka feminitet. Samtidigt som tjejernas ramar för feminitet är snäva och tydliga, är killarnas handlingsutrymme vidare. Eftersom att killar inom missbruksvården inte brister i sin maskulinitet blir inte deras kön i behov av behandling (Mattsson, 2005:243). Detta visar att vissa beteenden är mer kopplade till ett visst kön. eftersom att det överensstämmer med de förväntningar och normer som finns kring kön. Exempelvis att tjejer ska vara inåtagerande och killar utåtagerande. Baier och Svensson (2009) skriver om normer som påverkar killars handlingsutrymme och gränser. Killarna förväntas vara modiga och starka. De bör inte gråta eller visa känslor. De ska inte heller bete sig på ett sådant sätt som kan förknippas med ett tjejbeteende. Detta har sin utgångspunkt i genusnormen, som innehåller flera olika förväntningar på hur tjejer och killar bör bete sig beroende på kön (2009:82ff). Detta är relevant eftersom att killar som inte beter sig som förväntat, betraktas som avvikande och därmed kan bli utsatt för samhällliga ingripanden vilket är fokus i denna studie.

3.3 Könsskillnader i 3 § LVU

Astrid Schlytter (1999) menar att förvaltningsrätten framställs som könsneutral, men i verkligheten visar att diskriminerande föreställningar och schabloner har inflytande över bedömningar. Rättsystemet i form av en samhällsinstitution har både en uppfostrande och ideologisk roll, vars bedöm-

ningar påverkar alla oss människor (Schlytter, 1999:54). En icke könsneutral förvaltningsrätt innebär att likhetsprincipen inte beaktas. Schlytter skriver även att det rådet ett så kallat ”dubbelt normsystem”, ett för tjejer och ett för killar. Gällande rekvisitet ”annat socialt nedbrytande beteende”, som är föremål för denna studie, visar studien att rättspraxis förmedlar normer som inte återfinns i förarbeten. Detta innebär att innehållet i rekvisitet har vidgats. Dessa normer tar fasta på situationer som är vanligare hos tjejer än killar och som ofta är kopplade till tjejers kroppar, såsom sexualitet. Eftersom att dessa normer inte framgår i varken lagtext eller förarbeten är de att betrakta som ett dolt normsystem. Normproduktionen som kan ses i förvaltningsrättens domar ha i stor utsträckning sin grund i subjektiva föreställningar om feminitet och maskulinitet. Ofta stämmer de inte överens med vetenskaplig kunskap och är inte heller offentligt sanktionerade. Genom att förvaltningsrätten betraktas som neutral och legitim, osynliggörs dessa dolda normsystem och ger intryck av att vara lika relevanta för tjejer som killar. De könsneutrala formuleringarna ger därmed plats åt de outtalade föreställningarna kring kön (Schlytter, 1999:135f).

Mer specifikt innehåller samhällsnormerna olika föreställningar kopplat på kön. Dessa reproduceras och uttrycks i sin tur i de rättsliga normerna via förvaltningsrätten. Tjejers handlingsutrymme är mindre än killars, som tillåts ha grövre problematik innan de blir föremål för samhällets ingripanden. Killar tillåts vara besvärliga, samtidigt som normerna för tjejerna är snävare och lägger ett ansvar på tjejerna att upprätthålla dessa gränser. Tjejer görs oftare mer ansvariga för både sina egna och andras handlanden samtidigt som man inte lägger samma ansvaret på killar. Schlytter anser att de dolda normerna istället måste bytas ut mot vetenskapligt underbyggda kunskaper om tjejer (Schlytter, 1999:138).

Sammantaget visar denna redogörelse av tidigare forskning att det finns tydliga normer kopplade till kön, som skiljer sig åt mellan tjejer och killar. Däremot finns begränsad forskning om hur dessa skillnader kan förstås. Schlytters (1999) forskning visar att könsnormer tar plats i bedömningar huruvida den unge ska beredas vård enligt LVU eller inte. Studie ämnar att komplettera denna forskning med dels en aktuell bild av rådande diskurser kring kön inom samma kontext samt en förståelse för hur dessa skillnader kan förstås ur ett könsperspektiv. Könsperspektivet har sin utgångspunkt i Hirdmans genusteori som presenteras i nästkommande kapitel.

4. Teoretisk och begreppslig referensram

I kommande avsnitt kommer vi att presentera studiens teorier. Teorierna krävs för att kunna besvara studiens frågeställningar genom att bidra med analytiska och begreppsliga verktyg. Socialkonstruktivismen utgör utgångspunkten i denna studie, vilket innebär att den kommer att presenteras först. Därefter presenteras kritisk diskursanalys som teori, som hänger samman med socialkonstruktivismen. Slutligen redovisas Hirdmans genusteori, som är central för att förstå hur konstruktionen av kön i domarna och samhällsliga uppfattningar om kön kan samverka och påverka varandra.

4.1 Socialkonstruktivism

Denna uppsats utgår från ett socialkonstruktivistiskt perspektiv där man ser samhället som socialt konstruerat av människor i samspel med andra. Vivien Burr (1995) presenterar fyra premisser som utgör grunden för socialkonstruktivismen. Den första premissen handlar om en kritisk inställning till självklar kunskap. Människors världsbilder utgår från sättet vi talar om verkligheten, vilket innebär att vår kunskap om världen är konstruerad och inte kan betraktas som objektiv sanning. Den andra premissen är historisk och kulturell specificitet. Denna handlar om att människan är en del av ett historiskt och kulturellt sammanhang, vilket i sin tur präglar människans syn på världen. Den tredje premissen handlar om det finns ett samband mellan kunskap och sociala processer. Människans kunskap om världen skapas och upprätthålls genom sociala processer. Detta innebär att social interaktion mellan människor bildar gemensamma sanningar. Samtidigt pågår det även en ständig kamp om vilken sanning som är sann eller falsk. Den fjärde och sista premissen är sambandet mellan kunskap och social handling. När kunskap om verkligheten konstrueras gemensamt, blir vissa handlingar naturliga och andra otänkbara. Detta innebär att sociala konstruktioner av verkligheten får konkreta sociala konsekvenser (Vivien Burr, 1995:3ff). I denna studie bidrar premisserna med förståelsen att människan har en socialt konstruerad förståelse om hur tjejer och killar bör bete sig. Synsättet kan påverkas av historiska och kulturella faktorer. Samtidigt bildar människor gemensamma uppfattningar om beteenden kopplat till kön, vilket innebär att beteenden som inte passar in blir otänkbara. Våra sociala konstruktioner av hur man bör bete sig som tjej eller kille får därmed konkreta sociala konsekvenser.

Grundantagandet i vår studie är att mening skapas via språket och att förvaltningsrättens sätt att beskriva tjejer och killars normbrytande beteende har betydelse för hur verkligheten konstrueras. Genom sina framställningar av tjejer och killars beteende konstrueras sanningar om hur man bör

bete sig beroende på könstillhörighet. Det är nödvändigt att presentera diskursanalysens grundläggande utgångspunkt om språkets betydelse för konstruktionen av verkligheten, eftersom att detta är en förutsättning för att kunna förstå sig på och använda sig av diskursanalys som teori och metod (Winther Jørgensen & Phillips, 2000:10). Den sociala konstruktionen av omvärlden görs av människor genom dess interaktion och språk. Sammantaget innebär socialkonstruktivism som ontologisk utgångspunkt inom diskursanalys uppfattningen att det är språket som påverkar synen på oss själva och omvärlden. Samtidigt som sociala handlingar beskrivs med hjälp av språket, konstrueras samhälleliga problem genom sättet vi beskriver dem. Vi kan inte avbilda verkligheten objektivt utan språket fungerar som ett konstruerande verktyg i själva avbildningsprocessen. Därför går det inte att skilja på språk och verklighet (Bergström & Boréus, 2005:22).

4.2 Kritisk diskursanalys som teori

I diskursanalysen är teori och metod sammanlänkade, vilket innebär att man måste acceptera de teoretiska och filosofiska premisserna för diskursanalysen för att använda den som metod (Winther Jørgensen & Phillips, 2000:10). Begreppet diskurs kan definieras som ett bestämt sätt att tala om och förstå världen, eller delar av den. Det råder oenighet kring exakt hur diskurs som begrepp ska definieras. Olika positioner har sitt angreppssätt och förslag på definition. Utgångspunkten är att människors sätt att tala på inte är neutrala avspeglings av omvärlden, utan att talet har en aktiv roll i att skapa och förändra denna (Winther Jørgensen & Phillips, 2000:7). De diskursanalytiska angreppssätten utgår från grundantagandet att människors tillträde till verkligheten alltid går genom språket. Genom språket kan vi skapa representationer av verkligheten. Detta innebär att representationerna inte bara är speglingar av verkligheten utan även bidrar till att skapa den. Den fysiska världen får mening genom olika diskurser, alltså vårt sätt att tala om den (Winther Jørgensen & Phillips, 2000:15).

Denna studie kommer att använda sig av Faircoughs angreppssätt för kritisk diskursanalys, som innehåller både filosofiska och teoretiska premisser samt verktyg för språkanalys. Det finns fem gemensamma drag för kritisk diskursanalys generellt. Det första handlar om att alla sociala och kulturella processer och strukturer delvis har en lingvistisk-diskursiv karaktär. Denna förståelse innebär att man ser diskursiva praktiker som en viktig del av den sociala praktiken, som bidrar till att konstituera omvärlden. Det är inom den diskursiva praktiken som texter produceras och konsumeras (Winther Jørgensen & Phillips, 2000:66f). Det andra draget handlar om att diskurser både är konsti-

tuerande och konstituerade. Detta innebär att diskurser både bidrar till att forma och omforma sociala strukturer, samtidigt som diskurserna även speglar dem. Förståelsen inkluderar även att diskursiva praktiker kan påverkas av andra samhällskrafter som inte har en diskursiv karaktär. Diskursen kan därmed konstitueras av andra sociala praktiker. Utöver detta fokuserar även den kritiska diskursanalysen på att göra en konkret lingvistisk textanalys av språkbruk i det sociala sammanhanget (Winther Jørgensen & Phillips, 2000:67f). Det fjärde draget handlar om att diskurser verkar ideologiskt, vilket menas att diskursiva praktiker upprätthåller ojämlika förhållanden. Diskursiva praktiker både skapar och reproducerar ojämlika maktförhållanden mellan exempelvis kvinnor och män, vilket beskrivs som ideologiska effekter. Syftet är att kartlägga den diskursiva praktikens roll i att upprätthålla de processer som bidrar till ojämlika maktförhållanden, för att kunna uppnå en social förändring i det avseendet att jämna ut maktförhållandena. Detta i både sammanhanget där diskursen verkar, men även i hela samhället. Det sista gemensamma draget för kritisk diskursanalys, är att den inte ses som neutral i politiskt avseende. Den kritiska diskursanalysen är snarare ett politiskt kritiskt angreppssätt, för att nå social förändring. Avsikten är därmed att resultatet av en kritisk diskursanalys ska kunna användas för att främja kampen att jämna ut maktförhållanden mellan olika grupper. (Winther-Jørgensen & Phillips 2000:69f).

Faircloughs centrala del i sin riktning av kritisk diskursanalys är synen på diskurs som både konstituerande och konstituerad. Utöver det menar Fairclough att den diskursiva praktiken både reproducerar en diskursiv struktur som redan existerar, samt ifrågasätter strukturen genom att benämna det som ligger utanför strukturen. Grunden i Faircloughs angreppssätt är att nå resultat genom en textorienterad diskursanalys. Endast textanalys är inte tillräcklig som diskursanalys utan Fairclough förutsätter ett tvärvetenskapligt perspektiv där textanalys och social analys kombineras. Detta bidrar med förståelsen att människor i vardagspraktiker aktivt skapar en regelbunden värld. Det belyser även förbindelserna mellan texterna som analyseras och de kulturella processerna och strukturerna som finns i samhället (Winther-Jørgensen & Phillips 2000:70ff). Fokus i vår studie är att kartlägga könsskillnader i rättstillämpningen, vilket gör teorin inom kritisk diskursanalys användbar för att undersöka förvaltningsrättens roll i upprätthållandet och skapandet av tjejer och killarnas maktförhållanden.

4.3 Hirdmans genusteori

Yvonne Hirdman är en genusforskare som har skrivit många rapporter om sin teori kring genus och genussystem. Hirdman väljer att använda sig av begreppet genus istället för könsroll. Hirdmans teori menar att vi föds med ett manligt eller kvinnligt könsorgan och genus är det vi formas till genom kulturen, vårt tänkande och språket. Hirdman menar att könsroll är en förenklad uppdelning mellan roll och kön vilket leder till att kvinnor och män tilldelas olika roller på grund av deras kön (Hirdman, 2001:12f). Barn föds in i kulturella tankefigurer, vilket innebär att tankar kring kön är någonting som skapas. Hirdmans uppfattning är att genusskapandet, de föreställningarna som finns kring män och kvinnor, är djupt rotade i vårt samhälle (Hirdman, 2004:52).

Vidare menar teorin att segregeringen som finns mellan könen är något som båda könen upprätthåller genom ett så kallat genuskontrakt. Detta genuskontrakt ger könen olika sysslor, egenskaper och roller. Genuskontraktet markerar könens skilda positioner och formar olika förutsättningar för de olika könen (Hirdman, 2001:88). Genuskontraktet utgår från den kulturellt nedärvda överenskommelsen av könens olika möjligheter, skyldigheter och begränsningar. Det tydliggör det strukturella tvång som båda könen påverkas av. Detta kontrakt bygger på en historisk föreställning att kvinnan är underordnad mannen och visar på en ojämlikhet mellan könen. Det späder även på föreställningarna om isärhållande, om könen som olika (Hirdman, 2001:84ff). Hirdman beskriver en nedärvd, djupt kulturell självklarhet där mannen är norm. Med detta åsyftas att mannen både är ”normal”, och har en slags överhet som människa. Kvinnan blir det andra könet, som sätts i relation till mannen (Hirdman, 2001:59ff) Desto större genomslagskraft isärhållandet har i ett samhället, ju mer legitim blir den manliga normen. Det verkar rimligt att mannen har en slags överposition. Det fungerar även tvärtom, att när isärhållandets praktiker och logiker är svagare ifrågasätts den manliga normens primat (Hirdman, 2004:57).

Hirdman använder ordet genussystem, för att fånga in hela det dynamiska nätverket av föreställningar, processer och förväntningar som finns kopplat till kön. Genussystemet bygger på två principer, dikotomin och hierarkin. Dikotomin menas med att manligt och kvinnligt är två helt olika saker och ses oftast som varandras motsatser. Med hierarki menar Hirdman att det manliga har en högre status än vad det kvinnliga har. Mannen utgör normen, och utgångspunkten för det normala och allmängiltiga (Hirdman, 2004:51). Genom att fokusera på det systemskapande, där den manliga

makten är inbyggd, skulle man kunna styra undan dessa isärhållande praktiker mellan kvinnor och män och därmed undvika att reproducera detta system (Hirdman, 2004:61).

Vi anser att denna teori är relevant för att den tydliggör att det finns osynliga regler, normer och förväntningar kopplade till kön, som i detta fall kan få konsekvenser för den enskilde i form av omhändertagande av sociala myndigheter. Teorin kan bidra med förståelse till vår andra frågeställning, hur dessa skillnader kan förstås utifrån ett könsperspektiv. Exempelvis att det finns olika förväntningar på beteenden beroende på vilket kön man har, som därmed kan påverka hur tolerant förvaltningsrätten är gällande vissa beteenden beroende på kön. I studien används Hirdmans begrepp genuskontrakt och genussystem trots att vi själva använder oss av begreppet kön istället för genus. Vår uppfattning är att vår kombination av dessa begrepp är förenliga med varandra, eftersom att vår utgångspunkt är att kön inbegriper de föreställningar, förutsättningar och förväntningar som finns kopplat till könet. Alltså precis det som genuskontraktet och genussystemet innebär. Vi har valt att använda Hirdmans begrepp om genus för att ha möjlighet att göra tydliga kopplingar till hennes teori utifrån det empiriska materialet.

5. Metod

I detta avsnitt presenteras forskningsansatsen som utgör studiens grund. Därefter redovisas materialet, i form av datainsamlingsmetod samt urval. I urvalet presenteras även en översiktlig beskrivning av studiens informanter. Sedan presenteras val av analysmetod där grunderna för diskursanalys beskrivs, men framför allt Norman Faircloughs kritiska diskursanalys som är aktuell i denna studie. Slutligen diskuteras validitet och reliabilitet, samt metodologiska och etiska överväganden.

5.1 Forskningsansats

Studien bygger på en kvalitativ forskningsansats, vilket innebär ett ifrågasättande av att det skulle finnas en objektiv sanning. Istället fokuserar kvalitativa studier på subjektiva förståelser av verkligheten (Padgett, 2008:2). Inom kvalitativa studier görs djupgående analyser av ett litet urval av empiriskt material, vilket stämmer överens med denna studie (ibid). Tillsammans leder detta oss till slutsatsen att en kvalitativ forskningsansats är lämplig utifrån studiens syfte undersöka hur kön konstrueras i LVU-domar.

Vi har valt att använda en socialkonstruktivistisk ansats, vilket betyder att vi ser samhället som socialt konstruerat. Genom social interaktion mellan människor bildas gemensamma sanningar. Vår kunskap om världen konstrueras genom sättet vi talar om den och bör därför inte betraktas som objektiv sanning (Vivien Burr, 1995:3ff). Denna ansats har således bidragit med utgångspunkten att människans förståelse om hur tjejer och killar bör bete sig är en socialt konstruerad företeelse och inte ett uttryck för någonting ”naturligt”. Däremot kan dessa sociala konstruktioner om kön bildas som gemensamma sanningar och ses som objektiva. För studien har detta inneburit att föreställningar kring kön kan presenteras som sanna och objektiva i domarna, men i själva verket bygga på sociala konstruktioner.

5.2 Datainsamlingsmetod

Materialet som ligger till grund för denna studie är 32 stycken LVU-domar. Dessa domar hämtades från den juridiska databasen Karnov i april 2017. Denna databas innehåller alla domar från Sveriges domstolar. Detta är en databas vi har fått tillgång till via Uppsala Universitet och bedömdes därmed vara en pålitlig databas. För att ytterligare försäkra oss om databasens tillförlitlighet kontaktade vi Karnov och fick bekräftat att varken domar i sin helhet eller innehåll rensas bort vid publicering på databasen. Alla domar från 2016 studerades och därefter gallrades de som inte uppfyllde kriterierna som presenteras under nästa rubrik. Däremot avgränsades domarna till en specifik förvaltningsrätt för att begränsa antalet domar, nämligen Uppsala förvaltningsrätt. Vi har inte haft för avsikt att jämföra hur diskurserna skiljer sig åt mellan olika förvaltningsrätter utan valde därmed att fokusera på en förvaltningsrätt.

5.2.1 Urval

Studiens empiriska material utgick ifrån ett strategiskt urval av domar. Ett strategiskt urval innebär att valet av informanter, i vårt fall domar, bygger på att de ska uppfylla vissa kriterier som utformats utifrån studiens syfte och frågeställningar (Alvehus, 2013). I vår studie behövde dessa kriterier vara uppfyllda för att kunna ingå i studien;

- Domarna ska vara utfärdade år 2016.
- Domarna ska ha bifallits enligt 3 § LVU.
- Rekvisitetet “annat socialt nedbrytande beteende” i 3 § LVU ska ligga till grund för bifall.

- Förvaltningsrättens motivering ska innehålla tillräckligt mycket information för att kunna analyseras.

Anledningen till att vi valde domar från 2016 var att vi ville ha domar utfärdade ett och samma år, för att kunna säga någonting om rådande diskurser under en viss tidsperiod. År 2016 låg närmast i tid och valdes därmed som årtal. 3 § LVU behandlar ungdomars egna beteende och innehåller det rekvisit som är föremål för denna studie. 2 § berör brister i omsorgen eller andra förhållanden i hemmet, vilket inte var relevant för studiens syfte. Anledningen till att domarna ska ha bifallit socialtjänstens ansökan motiverades genom att fokus flyttas från kriterierna för LVU till andra frågor, när förvaltningsrätten avslår socialtjänstens ansökan. Vidare ville vi att fokus skulle riktas mot de unga som har ett sådant nedbrytande beteende att förvaltningsrätten anser att dem är i behov av LVU. För att säkerställa studiens tillförlitlighet gick vi igenom samtliga 78 LVU-domar som berörde 3 § och ”annat socialt nedbrytande beteende” från Uppsalas förvaltningsätt 2016. Vi valde alltså inte domar slumpmässigt, utan istället utgjorde samtliga domar som uppfyllde våra kriterier studiens empiriska material. Domar som bedömdes innehålla för lite information för att analyseras, ingick inte i empirin av den anledningen att de inte bidrog till att besvara studiens frågeställningar. Detta var i fall där förvaltningsrätten antog socialnämndens anförande i sin helhet och inte angav en egen, utförlig bedömning.

Genomgången av domarna började med att vi gick igenom alla 78 domar. Efter att ha sorterat bort domar som inte uppfyllde kriterierna kvarstod 32 stycken domar. Av dessa domar gällde 17 domar killar och 15 domar tjejer. Medelåldern på dessa barn var 15 år, där den yngsta var 13 år och den äldsta 17 år gammal. Samtliga av dessa domar byggde på att ”annat socialt nedbrytande beteende” utgjorde grund för omhändertagande, men i vissa domar var detta rekvisit uppfyllt i kombination med andra rekvisit. I 8 av domarna, motiverades omhändertagandet utifrån att både rekvisitet ”annat socialt nedbrytande beteende” och ”missbruk av beroendeframkallande medel” var uppfyllda. 6 av dessa 8 domar med denna kombination berörde killar och 2 domar som berörde tjejer. Kombinationen ”annat socialt nedbrytande beteende” och ”brottslig verksamhet” återfanns i 1 dom, gällande en kille. Utöver det förekom även rekvisitet i en kombination med 2 § LVU, alltså brister i omsorgen eller hemförhållandena. Av dessa gällde 3 domar tjejer och 3 domar killar.¹Efter att närmare ha pre-

¹ Se bilaga 1 för redogörelse av domarna.

senterat domarna som ligger till grund för studien ämnar nästa avsnitt att presentera hur dessa domar sedan kommer att analyseras, nämligen genom Faircloughs kritiska diskursanalys. Inledningsvis presenteras de grundläggande premisserna i den kritiska diskursanalysen.

5.3 Kritisk diskursanalys

Den kritiska diskursanalysen tar fasta på att diskursiva praktiker är en viktig del av social praktik som bidrar till att konstruera omvärlden, identiteter och relationer. Tanken är att social och kulturell reproduktion och förändring, delvis sker genom diskursiva praktiker i vardagen. Diskurser både speglar sociala strukturer samt bidrar till att konstruera dem. Dessa diskursiva praktiker bidrar till att både skapa och reproducera ojämlika maktförhållanden mellan olika sociala grupper, exempelvis tjejer och killar. Dessa effekter beskrivs inom kritisk diskursanalys som ideologiska effekter. Den kritiska diskursanalysen avser att kartlägga den diskursiva praktikens roll i upprätthållandet av de strukturer som leder till ojämlika maktförhållanden. Syftet med detta är att bidra till social förändring i riktning mot mer jämlika maktförhållanden både i processen där detta kommuniceras men även i samhället som helhet (Winther Jørgensen & Phillips, 2000:67ff).

5.3.1 Faircloughs kritiska diskursanalys

Faircloughs kritiska diskursanalys utgår från att varje fall av språkbruk har tre dimensioner; en text, en diskursiv praktik och en social praktik. Den första dimensionen, text, har fokus på textens formella drag som konstruerar diskurser lingvistiskt. Dimensionen diskursiv praktik, fokuserar på hur textförfattare använder redan existerande diskurser för att skapa en text, men även hur mottagaren av texten använder diskurser vid konsumtion och tolkning av texter. Denna studie fokuserade däremot inte på det sistnämnda, hur mottagare konsumerar och tolkar texten, eftersom att det inte var intressant i förhållande till studiens syfte. Den sociala praktikens nivå tar fasta på hur den diskursiva praktiken reproducerar eller omstrukturerar den rådande diskursordningen. Denna nivå innehåller även diskussioner kring huruvida detta får konsekvenser för den bredare sociala praktiken. För att genomföra en analys av den sociala praktiken ska man även applicera sociologisk teori och kulturteori. Detta eftersom att den sociala praktiken består utav delar som är både diskursiva och icke diskursiva (Winther Jørgensen & Phillips, 2000:74ff). I denna studie användes dessa tre dimensioner av språkbruk som analytisk ram. Winther Jørgensen & Phillips (ibid) skriver att alla dimensionerna ska tas in i en konkret analys av en specifik kommunikation händelse. Analysen bestod således av

tre delar för att i slutändan kunna uppfylla det centrala målet med den kritiska diskursanalysen; att kartlägga sambandet mellan språkbruk och den bredare sociala praktiken.

Till att börja med analyserades den första dimensionen, språkbruk som text. Det finns flera olika verktyg som lämpar sig för att genomföra en textanalys. Verktöget som användes i denna studie var modalitet. När man använder sig av modalitet undersöker man med vilken säkerhet information framställs. Sanning är en slags modalitet och sker när talaren instämmer helt i sitt påstående och kunskapen konstrueras som sann (Winther Jørgensen & Phillips, 2000:87f). Denna studie tog fasta på denna aspekt för att undersöka hur och med vilken säkerhet som kön konstrueras i domarna, genom att se hur bedömningar och kommentarer formulerades. Genom att studera språkbruk som text kunde vi tydliggöra hur diskurser textualiserades.

Modalitet säger dock ingenting om könsskillnader som går att identifiera i texten. Därför användes nodalpunkter i studien. Nodalpunkter är centrala punkter kring vilken diskursen kretsar (Bergström & Boreus:2009:317f). Man kan se nodalpunkterna som "priviligerade tecken" och kring dessa tecken ordnas begrepp och får sin betydelse. Genom att betydelse utläses genom nodalpunkterna, skapas en diskurs (Winther Jørgensen & Phillips, 2000:33). Denna studie identifierade nodalpunkter baserat på återkommande teman i LVU-domarna. Tanken är att mening kring dessa nodalpunkter skapades när andra tecken ordnades kring den. På så vis kunde vi se eventuella skillnader mellan könen, beroende på vilka tecken som ordnades kring nodalpunkterna.

Därefter analyserades den andra dimensionen, den diskursiva praktiken. Som tidigare nämnt ligger fokus på produktion och konsumtion av texter i den diskursiva praktiken. Vi valde att använda oss av analysverktyget interdiskursivitet, som handlar om att identifiera vilka diskurser en text bygger på. Denna studie fokuserade alltså på att undersöka vilka diskurser som domarna bygger på. Diskurser från andra diskursordningar kan införlivas och förändra den rådande diskursordningen, vilket innebär att diskursordningar är föränderliga. Själva begreppet interdiskursivitet handlar om användandet av olika diskurser inom och mellan olika diskursordningar. Diskurstyper som blandas på nya och komplexa sätt ses som en drivkraft och bidragande till diskursiv förändring. Detta i sin tur kan bidra till samhällelig förändring. Däremot kan diskurser som blandas på "konventionellt vis" ses som tecken på drivkraft och bidragande till upprätthållande av en dominerande diskursordning. I

förlängningen bidrar detta även till ett upprätthållande av den rådande sociala ordningen. Interdiskursivitet som analysverktyg ska ta fasta på relationerna mellan diskurserna inom en diskursordning och relationerna mellan dessa (Winther Jørgensen & Phillips 2000:75ff).

För att analysera den tredje och sista dimensionen, sociala praktiken, placerades analyserna av språkbruk som text och diskursiv praktik i förhållande till den bredare sociala praktiken. Syftet är att se om den diskursiva praktiken reproducerar diskursordningen, och därmed bidrar till ett upprätthållande av denne i sociala praktiken. Eller om den diskursiva praktiken omstrukturerar den rådande diskursordningen. Som tidigare nämnt är målet med den kritiska diskursanalysen att kartlägga samband mellan språkbruk och social praktik, vilket gör det nödvändigt att applicera andra teorier för att kunna komplettera diskursanalysen (Winther Jørgensen & Phillips 2000:90). För att bidra med mer insikt och kunskap kring resultatet, kompletterade vi diskursanalysen med Hirdmans genusteori.

5.4 Validitet och reliabilitet

Validitet handlar om hur forskare mäter, observerar eller identifierar det studien ämnar att undersöka. När man talar om studiens validitet bör två olika begrepp hållas isär, extern och intern validitet. Extern validitet innebär att studiens resultat är generaliserbart. Det betyder att resultatet kan appliceras och användas i andra sammanhang än det studien har undersökt (Bryman, 2010:352). Denna studies resultat avser inte att vara generaliserbart. Istället ämnar studien att göra en kvalitativ, djupgående analys av ett relativt litet urval empiriskt material. Detta innebär att intern validitet är aktuell, vilket handlar om att studien mäter det som avses att mäta. För att säkra validiteten har vi under studiens alla delar återkopplat till studiens syfte och frågeställning. På så vis har vi försäkrat oss om att studien har studerat det som den avser att studera.

En annan viktig aspekt att ta hänsyn till är studiens reliabilitet. Reliabilitet handlar om studien kan genomföras på nytt och nå samma resultat av en annan forskare (Howell, 2013:182f). I förhållande till vår studie har vi redogjort för samtliga domar som har använts och var de kommer ifrån. Det är även offentliga handlingar och därmed möjliga för alla att ta del av. Detta betyder att det är möjligt för en annan forskare att ta del av precis samma material och genomföra samma undersökning, vilket ger en viss reliabilitet. Däremot är vi medvetna om att andra forskare kan analysera materialet olika beroende på vilken teori och metod som används samt vilka tolkningar som görs vilket be-

gränsar reliabiliteten. Inom kvalitativa studier betraktas inte detta som problematiskt, eftersom att en kvalitativ forskningsansats ifrågasätter att det skulle finnas en objektiv sanning utan fokuserar på subjektiva förståelser av verkligheten (Padgett, 2008:2). Detta innebär att det kan vara svårt att uppnå hög reliabilitet i kvalitativa studier.

Howell (2013) menar att tillförlitlighet är ett viktigt begrepp i forskning. Tillförlitligheten syftar till att bibehålla och säkerhetsställa studiens kvalitet. Vidare beskriver Howell att tillförlitlighet och etiska överväganden har en stark koppling till varandra och att de etiska övervägandena bör genomgå studien. För att säkerställa tillförlitligheten i en studie bör forskaren därför vara noga med att i detalj beskriva hur forskningsprocessen går till genom metodval, teorier, analysmetod och tillvägagångssätt (Howell 2013:188ff). Detta är någonting som vi ständigt har förhållit oss till i studien genom att tydligt redovisa våra tillvägagångssätt samt redogöra för våra etiska överväganden.

5.5 Metodologiska överväganden

Det kan finnas nackdelar med att använda LVU-domar som källa. I vår studie var kontexten kring citaten som presenteras i resultatet inte alltid lätt att förstå, eftersom att mycket information kring ärendet presenterades tidigare i domen i exempelvis socialnämndens anförande. Denna information presenterades inte, eftersom att enbart förvaltningsrättens bedömningar var intressanta utifrån studiens syfte. Ytterligare en aspekt av detta var att domarna skiljde sig åt innehållsmässigt, där vissa domar innehöll mer information än andra. Trots dessa nackdelar gällande valet av LVU-domar som empiriskt material fanns tillräckligt med information för att genomföra de tre dimensionerna av Faircloughs diskusanalys. Detta innebar därför ingen begränsning i studien. Utöver detta var vi medvetna om att diskurser kan förändras snabbt över tid. Därför valde vi att undersöka domar från 2016, för att få en så aktuell bild som möjligt kring hur diskurserna om kön ser ut idag.

Anledningen till att vi valde den kritiska diskursanalysen som analysmetod var att den, som tidigare nämnt, avser att kartlägga den diskursiva praktikens roll i upprätthållandet av de strukturer som leder till ojämlika förhållanden. Det finns normer och föreställningar om kön som är starkt förankrade i samhället. Eftersom att förvaltningsrätterna tillhör samhället, kan man anta att även de påverkas av föreställningarna kring kön som finns i övriga samhället och reproducerar dessa genom domarna. Vi ville undersöka huruvida den diskursiva praktiken i domarna upprätthåller eller omstrukturerar de rådande strukturerna. Därför ansåg vi att analysmetoden var relevant i förhållande

till studiens syfte. Vår andra frågeställning handlar om hur skillnaderna i diskurserna i domarna kan förstås ur ett könsperspektiv. För att besvara den frågeställningen fick vi hjälp av diskursanalysens sista del, den sociala praktiken. Detta eftersom den var möjlig att kombinera med genusteorin som bidrog med ytterligare en dimension till diskursanalysen.

5.6 Etiska överväganden

Syftet med studien är att granska LVU-domar för att urskilja skillnader i diskurser gällande kön.

Dessa domar innehåller ungdomars personliga förhållanden vilket kan betraktas som känsliga uppgifter för den enskilde. Detta förutsatte en medvetenhet hos oss att hantera materialet varsamt.

Ett begrepp som är vanligt inom forskningen är anonymisering. Det handlar om att personuppgifter klipps bort så att det blir omöjligt att koppla ett visst resultat till en bestämd individ (Vetenskapsrådet 2011:68). I denna studie har inga uppgifter anonymiserats, eftersom att studien bygger på ett empiriskt material som består av offentliga handlingar. Därför har vi valt att publicera de målnummer som är aktuella i studien, för att ge studien större dignitet och öppna upp för kontroll av uppgifterna. Däremot uteslöts alla uppgifter som inte har någon relevans för studien. Detta beslut togs utifrån individskyddskravet, som handlar om att individen som medverkar i forskning ska skyddas från skada och kränkning. Samtidigt är forskningen angelägen för samhället och medborgarna och forskningsresultaten har ofta ett egenvärde genom att leda till förbättringar i samhället. Det är alltså en avvägning mellan dessa krav, att skydda individen samt bedriva kvalitativt god forskning med ett syfte (ibid). Denna studies resultat går att koppla ihop med specifika individer genom målnumret, som kan kopplas till namn och personnummer. Detta motiverades utifrån vår uppfattning att studien inte skulle vara av god kvalitet om det inte gick att kontrollera uppgifterna, samtidigt som uppgifterna även är offentliga handlingar och därmed möjliga för alla att ta del av.

6. Resultat och analys

I detta avsnitt presenteras studiens kritiska diskursanalys av 32 LVU-domar som berör 3 § LVU och rekvisitet "annat socialt nedbrytande beteende". Resultatet bygger på studiens socialkonstruktivistiska ansats, vilken bidrar med uppfattningen att mening skapas via språket och att förvaltningsrättens sätt att beskriva tjejer och killars normbrytande beteende har betydelse för hur verkligheten konstrueras. Genom förvaltningsrättens framställning av tjejer och killars beteende konstrueras "sanningar" om hur killar och tjejer bör bete sig, samtidigt som även förvaltningsrätten påverkas av rådande diskurser om kön. I detta avsnitt presenteras de nodalpunkter som har identifierats, vilka

kan ses som "priviligerade tecken" som tillsammans med andra begrepp får sin betydelse. Genom att utläsa betydelse utifrån nodalpunkterna och begreppen som omringar dem, skapas diskurser (Winther Jørgensen & Phillips, 2000:33). Nodalpunkterna kommer även att avspegla de centrala teman som har återfunnits i analysen av domarna. Dessa nodalpunkter och teman är; rymning, aggressivt beteende, brottslighet, riskfyllda miljöer. Till att börja med ämnar studien att presentera resultatet gällande modalitet och interdiskursivitet som analysverktyg. Därefter presenteras resultatet utifrån identifierade nodalpunkter och teman. Syftet med resultatavsnittet är att undersöka könsskillnader i rättstillämpningen, där kritisk diskursanalys har valts för att undersöka förvaltningsrättsens roll i upprätthållandet och konstruktionen av kön.

6.1 Modalitet och interdiskursivitet

För att kunna ta reda på hur och med vilken säkerhet som kön konstrueras i domarna, kommer olika citat att analyseras utifrån analysverktyget modalitet. Sanning är en slags modalitet, som handlar om när talaren själv instämmer i sitt påstående. Påståendet konstrueras som sann och objektiv (Winther Jørgensen & Phillips, 2000:87f). Genom analysarbetet har två olika grader av modalitet identifierats, hög och medelhög.

”x har ett gränslöst och självdestruktivt beteende. Hon har skadat sig själv och utsätter sig för riskfyllda situationer, bland annat när hon söker kontakter via Internet.” (Tjej, 6327-16) ²

Vi anser att ovanstående citat har hög modalitet, där det framställs som objektivt och klarlagt att hon har ett gränslöst och självdestruktivt beteende. Samtidigt konstrueras en sanning att tjejer som söker kontakter via internet automatiskt utsätter sig för riskfyllda situationer. Det finns inget utrymme för tolkning utan här konstrueras kön med säkerhet på ett visst sätt. Detta kan ha att göra med att förvaltningsrättens bedömningar måste vila på fakta och inte subjektiva antaganden. Därför framställs kunskap som objektiv och sann, för att kunna ligga till grund för beslut. Det framställs inte vem eller vilka som anser detta, utan kunskapen får stå för sig själv som en absolut sanning. Förvaltningsrättens formuleringar kommer sist i domarna och väger tyngst, vilket vi kommer åter-

² Samtliga citat presenteras med domens målnummer samt tjej eller kille.

komma till senare i texten, vilket innebär att de bör vara välformulerade och uppvisa en viss säkerhet för att uppfattas som legitim.

Vår tolkning är att uttalanden som citatet ovan, bidrar till att konstruera kön vilket kan få effekter för hur människor ser på tjejer och killars skyldigheter och möjligheter. Avvikanden från dessa uppställda skyldigheter och möjligheter för könen kan få konsekvensen av att beteendet ses som problematiskt. Vår uppfattning är att förvaltningsrätten har stor trovärdighet i samhället, vilket innebär att dess bedömningar och uttalanden väger tungt. Alltså kan konstruktioner av kön i LVU-domar ha viss makt att både upprätthålla och omstrukturera rådande samhällliga konstruktioner och diskurser kring kön. Dessa kan betraktas som ideologiska effekter, där de diskursiva praktiker som återfinns i domarna båda skapar och reproducerar ojämlika förhållanden mellan tjejer och killar (Winther-Jørgensen & Phillips 2000:69f). Nedanstående citat visar på en medelhög modalitet;

”Oavsett vad som är orsaken till hennes förändrade beteende är detta enligt rättens mening att klassificera som ett socialt nedbrytande beteende, som medför en påtaglig risk för att hennes hälsa och utveckling skadas.” (Tjej, 5138-16)

Här framställs det inte som en absolut sanning att hennes beteende är att klassificera som ett socialt nedbrytande beteende. Det lämnas större utrymme för tolkning och det betonas att det är förvaltningsrättens bedömning, som därmed inte behöver innebära att det är objektivt sant. Citatet blir därmed mer subjektiv till karaktären och har enligt vår mening, inte lika stort genomslag i konstruktionen av kön såsom citat med hög modalitet. Eftersom att det lämnas rum för tolkning framställs inte kunskapen som lika oomtvistlig. Analysarbetet har visat att förvaltningsrätten kan framställa kunskap som sanningar, vilket kan uppfattas som problematiskt när de i vissa fall kan bygga på samhälliga konstruktioner av kön. Det resulterar i att förvaltningsrätten reproducerar dessa konstruktioner av kön och bidrar till upprätthållandet av dem. Därför innebär en hög och medelhög modalitet i förvaltningsrättens formuleringar kring tjejer och killars skyldigheter och möjligheter, att alternativa förståelser kring kön inte får samma utrymme eller genomslagskraft.

För att kunna säga någonting om huruvida förvaltningsrättens LVU-domar bidrar till att upprätthålla den rådande diskursordningen eller bidrar till en diskursiv förändring, ska domarna analyseras uti-

från analysverktyget interdiskursivitet. Det handlar om att identifiera diskurser som domarna bygger på. Andra diskursordningars diskurser kan införlivas och förändra rådande diskursordning. När diskurstyper blandas på nya sätt bidrar detta till en utveckling och förändring av den rådande diskursordningen. Samtidigt bidrar en konventionell blandning av diskurstyper till ett upprätthållande av den dominerande diskursordningen (Winther Jørgenssen & Phillips 2000:75ff).

Genomgående i analysen kunde flera olika diskursordningar urskiljas i LVU-domarna. Alla domar var uppbyggda på samma sätt, där de olika parterna anförde skäl för sin ståndpunkt. Till att börja med presenteras socialnämndens yttrande. Därefter presenteras yttranden från de personer som berörs av ärendet, exempelvis barnet och vårdnadshavare. Slutligen presenterar förvaltningsrätten sin ståndpunkt och skäl till beslut. Genom att förvaltningsrättens inställning presenteras sist, blir det tydligt att dessa ord ges mest tyngd. Vår uppfattning är att alla parter utgår från olika diskursordningar. Detta innebär att det förekommer flera olika diskursordningar i domarna, men att de inte blandas ihop med varandra. De är tydligt uppspaltade och ges olika utrymme och tyngd. Den diskursiva praktiken upplevs som mer konventionell och strikt när inte diskursordningar blandas ihop (Winther Jørgenssen & Phillips 2000:77). Som tidigare nämnt bidrar en konventionell blandning av diskurstyper till ett upprätthållande av den diskursordningen som dominerar. Det innebär att förvaltningsrättens domar och formuleringar har en liten benägenhet att förändras, så länge diskurstyperna hålls isär.

I analysen har även två diskurser identifierats inom förvaltningsrättens diskursordning, en tjej-diskurs och en kill-diskurs. Dessa diskurser skiljer sig från varandra, men befinner sig inom samma diskursordning och är därmed inte isolerade från varandra. Eftersom att dessa diskurser inte blandas med andra diskurser, som exempelvis den unges eller socialnämndens, upprätthålls förvaltningsrättens diskursordning och därmed även tjej- och kill-diskursen. Dessa diskurser kan ses som både konstituerade och konstituerande. Det innebär att diskurserna som finns i domarna både formar och omformar sociala strukturer, samtidigt som de återspeglar dem redan existerande sociala strukturer (Winther-Jørgensen & Phillips 2000:67f). I kommande avsnitt kommer nodalpunkterna att presenteras med fokus på dessa två diskurser som vi har identifierat, för att visa på skillnaderna mellan diskurserna.

6.2 Rymning

Handlingen att rymma kan benämnas på olika sätt i domarna, såsom att ”avvika hemifrån” eller ”varit borta över natten”. Alla de begrepp som används och syftar till att den unga har rymt eller hållit sig borta hemifrån, kommer att användas som nodalpunkter. Nodalpunkten rymning får sin betydelse när den kopplas samman med ord som; “oroande”, “ute sent på nätterna”, “riskfyllt beteende”. Beskrivningar om rymningar förekommer i både domar för tjejer och killar, men skiljer sig åt mellan könen. När det beskrivs att en tjej har rymt hemifrån läggs det mycket vikt vid att hon brustit i sitt ansvar att meddela sitt uppehälle. Ett ansvar som inte tillskrivs killar på samma sätt. Genomgående i analysen av domarna har vi kunnat urskilja att det finns en förväntning på tjejer att ta mer ansvar än killar. Hirdman talar om genuskontraktet som utgår från en slags ”överenskommelse” om könets olika möjligheter, skyldigheter och begränsningar (Hirdman 2001;84). Vår tolkning är att tjejer har ett ansvar och skyldighet att berätta var hon befinner sig, i motsats till killarna som inte har detta ansvar. Nedan kommer två citat presenteras som visar på detta;

” x har varit avviken hemifrån många gånger och ibland flera dygn i sträck utan att berätta för sina föräldrar var hon befinner sig eller med vem hon är tillsammans med. ” (Tjej, 6337-16)

eller

”Det händer att x avviker hemifrån och att hon vid dessa tillfällen kan vara borta flera nätter utan att informera om var hon är.” (Tjej, 2228-16)

Det är tydligt att det förväntas av tjejerna att höra av sig till sina föräldrar och att de inte har levt upp till förväntningarna, eftersom att förvaltningsrätten tydligt poängterar att så inte har skett. Situationen ser annorlunda ut för killarna i domarna, där killarna inte har något krav på sig att meddela sin frånvaro utan det snarare endast konstateras att rymningar har skett. Citatet nedan menar vi påvisar ett tydligt exempel på det;

”Enligt förvaltningsrätten är det även oroande att x varit ute sent på nätterna utan att hans föräldrar vetat var han var och att han påträffats med en vuxen kriminell person i samband med brott”. (Kille, 1494-16)

I ovanstående citat beskrivs det inte som en aktiv handling att inte berätta var han är, utan att hans föräldrar bara inte vet det. Vår tolkning är att killen inte har något ansvar och förväntas inte att meddela var han är och han beskrivs därmed som att han inte har en skuld i att hans föräldrar inte vet var han är. Här kan man även se att killens rymning kopplas samman med brott och kriminalitet. För tjejer verkar rymningarna snarare kopplas samman med att riskerna att bli utsatta för övergrepp, vilket vi menar att kommande citat påvisar;

”Av utredningen i målet framgår att x har haft ett allt mer tilltagande riskfyllt beteende där hon upprepade gånger avvikit så att ingen vetat var och i vilket sällskap hon befunnit sig i. I samband med detta har hon bl.a. utsatts för övergrepp.” (Tjej, 1314-16)

Vi menar att det i ovanstående citat framkommer en tydlig förväntan att tjejer ska berätta ”vem hon är tillsammans med” eller ”vilket sällskap hon befunnit sig i”. Detta är någonting som återfinns i flera tjej-domar, med olika formuleringar men inte i domar rörande killar. Detta kan kopplas till Hirdmans begrepp strukturell tvång, som handlar om att genuskontraktets överenskommelse om köns olika skyldigheter bildar ett strukturell tvång som tynger båda könen (Hirdman, 2004:57). Vår tolkning är att detta strukturella tvång i detta fall framför allt tynger tjejer. Förvaltningsrätten befäster uppfattningen att tjejer har andra skyldigheter och ansvar än killar gentemot sin omgivning. Denna tjej-diskurs bidrar till att tjejer konstrueras som att de har större behov av uppsikt och omsorg, är mer passiva och inte lika självständiga som killar. Detta eftersom förvaltningsrätten framställer det som avgörande för tjejer att meddela sitt uppehälle, så att föräldrarna kan ta hand om dem och hålla uppsikt.

Sammantaget tydliggör detta att tjejer och killar har olika förpliktelser vad gäller rymningar.

Vi tolkar det som att det anses vara allvarligare att tjejer är utom uppsikt och därför är av större vikt att föräldrarna vet var tjejerna befinner sig. Bakgrunden till detta skulle kunna vara att tjejer generellt ses som mer passiva och lättmanipulerade. Det finns således en stor risk för dem att utsättas för brott. Detta i kontrast till killar som förväntas vara aktiva, mer självständiga och inte lika sköra. En sådan syn på kön kan bidra till att killars rymningar inte förefaller vara lika allvarliga som tjejers och att man förbiser riskerna förenade med rymningar även för killar. Utöver det bidrar synen ytter-

ligare till isärhållandet mellan könen, som Hirdman kallar för dikotomin (Hirdman 2001;84ff). Bilden av könen som motsatser till varandra, där tjejer måste tas hand om och killar tar hand om andra.

6.3 Aggressivitet

I materialet finns det 7 domar som berör aggressivitet och aggressivt beteende. Av dessa handlar 5 om killar och 2 om tjejer. Generellt kan sägas att killars aggressivitet beskrivs mer som en inneboende egenskap och en självklarhet som inte behöver förklaras, samtidigt som tjejernas aggressivitet förklaras på ett eller annat sätt. Detta tyder på att det förefaller som mer ”naturligt” att killar beter sig aggressivt, vilket kommande citat påvisar;

”När det gäller x beteende finns det flera uppgifter som tyder på att han har en dålig känslokontroll och att han kan vara aggressiv, utagerande och hotfull mot personer i hans närhet.” (Kille, 500-16)

Här kopplas aggressivitet som nodalpunkt ihop med begrepp såsom ”dålig känslokontroll”, ”utagerande” och ”hotfull”. Nedan kommer ett citat från en dom gällande en tjej, där nodalpunkten kopplas ihop med begrepp som ”hot”, ”känner ett starkt hat” och ”hotfulla agerande”. Anmärkningsvärt är att förvaltningsrätten inte nämner något om aggressivitet i kommande dom;

”Av utredningen i målet framgår att x känner ett starkt hat gentemot sina föräldrar och att hon uttryckligen har hotat dem till livet. Skolan har vid flera tillfällen under det senaste året gjort anmälningar till såväl socialtjänsten som polisen gällande hennes hotfulla agerande.” (Tjej, 83-16)

Även om ”hotfull” som begrepp återkommer här, kopplas även aggressiviteten ihop med ”hat”. Detta visar att tjejens aggressivitet kopplas ihop med känslor och förklaras med ett hat, vilket tyder på att aggressiviteten inte bedöms vara helt ”naturlig”. Detta är ingenting som vi har återfunnit i domar gällande killar och aggressivt beteende. Detta kopplar vi till att känslouttryck och känslor tillhör tjejer i genuskontraktet, men inte aggressivt beteende (Hirdman 2001;84).

Analysarbetet har lett fram till insikten att förvaltningsrätten beskriver tjejer och killars aggressiva beteende på olika sätt, vilket vi kan koppla till Hirdmans begrepp om dikotomin. Manligt och

kvinnligt som varandras motsatser, där killar förväntas vara hårda och starka, samtidigt som tjejer ska uppvisa mer mjuka och känslosamma sidor (Hirdman, 2001:51). I domar som berör tjejer och aggressivt beteende talas det om hur tjejer känner sig, såsom beskrivningen ”känner ett starkt hat”. I domar om killar och aggressivt beteende kopplas det snarare ihop med begrepp som kan betraktas som egenskaper, såsom “dålig känslokontroll” eller “utagerande”. Detta kan förstås utifrån Hirdmans genuskontrakt, som handlar om de förväntningar och skyldigheter som finns mellan könen (Hirdman, 2001:88) Vår tolkning är att tjejer som är aggressiva bryter mot genuskontraktet och därför är det lättare att koppla förekomsten av beteendet till förväntningar som faktiskt finns kopplade till könet. Detta innebär att legitimering av det aggressiva beteendet görs genom en koppling till känslor, vilket tillhör hennes normsystem som tjej enligt genuskontraktet (Hirdman 2001;84). Nedanstående citat påvisar en tydlig skillnad mellan en tjej- och en kill-diskurs;

”I nämndens utredning finns ett antal situationer återgivna som utvisar att x har ett aggressivt, gränslöst och manipulativt beteende...” (Kille, 1928-16)

eller

“De rapporter som inkommit från polisen innehåller uppgifter om flera fall av misshandel, stöld och hot. Även x skola har anmält likartade incidenter då x utsatt rektorn för våld och hot. Skolans personal har observerat att x tar dit kamrater från andra skolor, inleder konflikter...” (Tjej, 5435-16)

Här har vi två exempel från olika domar som berör aggressivt beteende. Skillnaden är att tjejers aggressiva beteende sällan benämns som just det, utan endast beskrivningar av händelser. Killar kan vid liknande händelser beskrivas som aggressiva eller ha ett aggressivt beteende. I förhållande till genuskontraktet, kan det te sig normalt att killar uppvisar aggressivt beteende (Hirdman 2001;84). Vår tolkning är att förvaltningsrätten därför nämner begreppen aggressivitet och aggressivt beteende i större utsträckning när det gäller killar. Tjejer förväntas inte vara aggressiva enligt genuskontraktet och därför återfinns inte det begreppet i tjej- diskursen.

Kunskapen om verkligheten och tjejer och killars möjligheter konstrueras gemensamt, där vissa handlingar kan uppfattas som naturliga och andra otänkbara. Vilket innebär att sociala konstruktioner av verkligheten får konkreta konsekvenser (Vivien Burr, 1995:3ff). Detta tolkar vi som att ag-

gressiva tjejer inte följer den socialt konstruerade förståelsen om hur tjejer bör bete sig och därmed uppfattas som onaturligt. Detta skulle kunna förklara frånvaron av att titulera tjejers aggressiva beteende som just aggressivitet. Däremot följer killars aggressiva beteende de förväntningar som finns utifrån de sociala konstruktionerna av killar, vilket innebär att det verkar förefalla sig mer naturligt att koppla samman det med aggressivitet som begrepp.

6.4 Brottslighet

I förarbeten till LVU anges kopplingen mellan socialt nedbrytande beteende och brottslighet. Det ska handla om att ”den unge begår något eller några enstaka allvarliga brott” (Prop. 1989/90:28 s. 109). Analysarbetet har visat att förvaltningsrätten har större benägenhet att använda ord som förknippas med brottslighet när det skrivs om killar och deras socialt nedbrytande beteenden, där de har begått enstaka brott. När tjejers beteende är kopplat till brott och brottslighet, nämns inte dessa ord eller andra ord som kan förknippas med brottslighet. Citatet nedan visar hur killens brottsliga beteende, kopplas ihop med orden ”kriminell identitet”;

”Förvaltningsrätten noterar vidare att x har en kriminell identitet som innebär ett sådant socialt nedbrytande beteende som avses i 3 § LVU” (Kille, 1374-16)

Killens brottsliga handlingar ses mer som en identitet, en del av honom. Samtidigt kan man utläsa hur förvaltningsrätten inte använder sådana formuleringar eller tituleringar angående tjejers brottsliga beteende;

”De rapporter som inkommit från polisen innehåller uppgifter om flera fall av misshandel, stöld och hot. Även x skola har anmält likartade incidenter då x utsatt rektorn för våld och hot.” (Tjej, 5435-16)

Vi gör en koppling till Hirdmans genuskontrakt när det kommer till diskurser kring brottslighet (Hirdman, 2001:84). Kriminellt beteende och brottslighet tillhör killarnas norm. Samhället förväntar sig att det är killar som begår brott och är kriminella, inte tjejer. Därför menar vi att beteenden som ses som kriminella tillskrivs killar i högre grad än tjejer, eftersom att det tillhör killarnas normsfär. Detta kan vara anledningen till att förvaltningsrätten sällan använder begrepp som brott eller brottslighet när det gäller tjejer. Detta trots att det kan handla om beteenden som kan kopplas till brotts-

lighet, såsom misshandel eller stöld. Citatet nedan är taget från en dom som berör en tjej, som trots sitt oroväckande beteende inte bedöms som brottslighet hos förvaltningsrätten;

“Sedan februari 2015 har det kommit in 17 orosanmälningar gällande x beteende. Majoriteten av dessa är från x skola och från polisen. De rapporter som inkommit från polisen innehåller uppgifter om flera fall av misshandel, stöld och hot. Även x skola har anmält likartade incidenter då x utsatt rektorn för våld och hot.” (5435-16 Tjej)

Här kan man tydligt läsa att det finns en stor oro kring tjejens beteende. Det går att läsa om polisens rapporter kring flertalet misshandlar, stölder och hot. Det som är anmärkningsvärt är att förvaltningsrätten inte nämner begreppet brottslighet, även om det i allra högsta grad är att betrakta som brottsligt beteende. Detta kan förstås utifrån Hirdmans begrepp dikotomin (Hirdman, 2004:51). Vi menar att att beteendet inte benämns som brottsligt eftersom att det rör sig om en tjej. Tjejens uppvisade beteende strider emot samhälleliga förväntningar på tjejer, och därför associeras inte beteendet med brottslighet på samma sätt som för killar. Hon har brutit mot genuskontraktet, där hon gått över gränsen för hennes möjligheter och begränsningar, vilket gör att hennes beteende blir svårare att tala om och beskriva (Hirdman, 2004:84). Kommande citat berör en kille som beskrivs ha ett våldsamt beteende. Han är även misstänkt för stöld och andra kriminella handlingar. Anmärkningsvärt är att förvaltningsrätten använder ord som “kriminella handlingar” och “kriminellt umgänge” i denna dom. Detta menar vi är en stor skillnad från föregående dom som berör en tjej.

“Han har ett kriminellt umgänge och det har också förekommit misstankar om att han ska ha begått kriminella handlingar såsom hot om våld, rån, skadegörelse och stöld” (513-16 Kille)

Vi menar att människor har en socialt konstruerad förståelse om hur killar och tjejer bör bete sig. Vår uppfattning är att domarna visar att det råder en norm att killar är mer våldsamma och kriminella än tjejer. Därför är det lättare att sätta in deras beteende i ett sammanhang och titulera det som brott och brottsligt beteende. Domarnas sätt att benämna detta på reproducerar synen på killar som brottsliga och kriminella, även om också tjejer kan uppvisa liknande beteenden. När en tjej är våld-

sam och kriminell, avviker hon från de normer och förväntningar som är kopplade till könet. Detta innebär att beteenden som inte passar in, blir otänkbara. Det går även att se i sättet som förvaltningsrätten benämner handlingar som kan betraktas som brottsliga. Vad gäller killar och deras beteende används ord som ”destruktiv utveckling”, ”kriminellt umgänge”, ”kriminella handlingar”, ”kriminell livsstil”. När man istället talar om tjejer och som vi menar har ett beteende som kan likställas med killars brottsliga beteenden använder man istället ord som; ”konflikter uppstår”, ”våld tillgrips”, ”negativ social utveckling i stort”, ”inblandad” ”negativa konsekvenser”, “destruktiva och hotfulla handlande”. Det görs ett starkt samband mellan kriminalitet, brott och killar vilket gör att denna typ av problematik kan upplevas vara könsbunden. Det innebär att kriminalitet och brott lättare kan associeras med killar än tjejer, när dessa begrepp för det mesta förekommer i relation till killars beteende.

6.5 Riskfyllda miljöer

Under analysarbetets gång har vi kunnat urskilja skillnader mellan könen, gällande vad begreppet riskfyllda miljöer som nodalpunkt kopplas samman med för begrepp. För tjejer handlar riskfyllda miljöer ofta om att riskera att bli utsatt för sexuella övergrepp. Vad gäller killar kopplas det snarare ihop med kriminalitet och droger. Det läggs även ansvar på tjejerna som bedöms ha utsatt sig själva för dessa situationer på grund av sitt riskfyllda beteende. Det finns en skillnad i vilka ord förvaltningsrätten använder i förhållande till riskfyllda miljöer som nodalpunkt. När det gäller tjejer förstås situationen i relation till ord som ”utsätter sig för”, ”övergrepp”, ”kontakter över internet”, ”utan att inse”, ”utsatthet”. När förvaltningsrätten skriver om killar och deras förekomst i riskfyllda miljöer kopplas detta samman med andra ord, såsom ”brott”, ”kriminalitet”, ”droger”, ”saknar insikt”. Kommande citat menar vi är ett tydligt exempel på hur tjejen beskrivs som ett aktivt subjekt i sitt gränslösa beteende, eftersom hon anses utsätta sig för riskfyllda situationer genom att själv söka kontakt via internet.

”x har ett gränslöst och självdestruktivt beteende. Hon har skadat sig själv och utsätter sig för riskfyllda situationer, bland annat när hon söker kontakter via Internet.” (Tjej, 6327-16)

Vi anser att är tjejens individuella ansvar för att ha hamnat i dessa situationer blir tydligt i ovanstående citat, eftersom att det konstateras att hon själv ”utsätter sig” för detta. Vidare kan detta citat

ställas i kontrast till ett utdrag ur en killes dom, som även han bedöms ha befunnit sig i riskfyllda miljöer;

”Ungdomspolisen känner väl till x och uppger att han ofta påträffas på udda ställen där han inte har anledning att vara eller ute tillsammans med personer som man känner till använder narkotika.”(188-16 kille)

Här tillskrivs killen inget som helst ansvar vad gäller att befinna sig i dessa situationer. Även då polisen uppger att killen har befunnit sig på platser som anses vara udda och där han inte har någon anledning att befinna sig, läggs inget ansvar på honom. Det konstateras bara att han har påträffats där. I domar som rör tjejer och riskfyllda miljöer läggs ett ansvar på tjejers handlingar. Nedanstående citat är ett exempel på detta;

“...utan att inse de risker som är förenade med sådana vistelser och vilken utsatt-
het det innebär för henne” (5420-16 tjej).

Citaten ovan lägger stort ansvar på tjejer att förstå faran i att vistas i riskfyllda miljöer. Detta är någonting som inte har återfunnits i förvaltningsrättens formuleringar gällande killar. När det gäller tjejer och riskfyllda miljöer som nodalpunkt, används formuleringar som “riskfyllt beteende som inneburit att hon utsätts sig för övergrepp och misshandel när hon visats i socialt belastade miljöer” och “utan att inse de risker”. Vår tolkning är att tjejer förväntas ha eget ansvar för detta. Detta kan kopplas till Hirdmans begrepp om strukturellt tvång, där förväntningarna skiljer sig åt mellan könen och tynger dem med ansvar (Hirdman, 2001:84).

Vår uppfattning är att förvaltningsrättens sätt att skriva om tjejers skyldigheter att förstå och undvika risker, befäster en idé om tjejer som mer utsatta och sköra än killar. Konstruktionen av tjejer som utsatta och sköra, medför att det vilar ett stort ansvar på dem att undvika situationer där de kan utsättas för brott. Brott som ofta är kopplade till övergrepp. Vad gäller killar kopplas riskfyllda miljöer ihop främst med brott, kriminalitet och droger, vilket nedanstående citat visar;

”Trots att x inte själv har begått brott har han befunnit sig i sällskap med personer

som gjort detta. Han har även befunnit sig i missbruksmiljöer och andra riskmiljöer.” (Kille, 2494-16).

Vår tolkning är att detta ger sken av att det som är farligast för killar är att umgås i miljöer där det förekommer kriminalitet och droger, inte att bli utsatt för brott i samma utsträckning som för tjejer. Det förstärker ytterligare dikotomin, om könen som olika. Tjejer är svagare och offer, killar är starkare och förövare. Enligt Hirdmans förståelse kring könen hierarki, uppfattas killar styrka som överordnad kvinnans svaghet (Hirdman, 2004:51). Vår tolkning är att det läggs stort ansvar på tjejen att kompensera för sin svaghet och inte utsätta sig för risker. Killar behöver inte skuldbeläggas på samma sätt, eftersom att det tillhör deras normsystem att vara utagerande, brottsliga och risktagande. De överskrider därmed inga gränser inom genuskontraktet, som talar om vilka skyldigheter och möjligheter könen har (Hirdman, 2004:84).

Syftet med analysen av dessa nodalpunkter var att kartlägga den diskursiva praktikens roll i att upprätthålla de processer som bidrar till ojämlika förhållanden mellan könen, för att kunna jämna ut dessa ojämlika förhållanden (Winther-Jørgensen & Phillips 2000:69f). Vår uppfattning är att domarna har en tydligt uppdelad tjej- och kill-diskurs, där den största skillnaden gäller ansvar. I tjej-diskursen tydliggörs detta ansvar, där hon förväntas veta bättre och förutse risker i olika situationer. Detta återfinns inte i förvaltningsrättens formuleringar gällande killars beteende. I förhållande till den sociala praktiken kan denna typ av diskurs bidra till att konstruera uppfattningen att killar inte behöver ta ansvar för sina handlingar, såsom tjejer behöver. Detta är ett ojämlikt förhållande mellan könen och genom att uppmärksamma detta, kan förhoppningsvis sådana ojämlika förhållanden jämnas ut.

7. Avslutande diskussion

I detta avslutande avsnitt kommer studiens resultat att sättas i relation till syfte och frågeställningar, tidigare forskning, teori samt metod. Slutligen redogörs för hur studiens resultat kan bidra till fortsatt forskning och praktik.

7.1 Resultat i relation till syfte och frågeställningar

Syftet med uppsatsen var att med hjälp av kritisk diskursanalys undersöka hur kön konstrueras i 3 § LVU-domar. Studien ämnade att studera förvaltningsrättens konstruktioner av kön, med fokus på

rekvisitet ”annat socialt nedbrytande beteende”. De uppställda frågeställningarna berörde hur diskurser gällande kön i domarna skiljde sig åt samt hur dessa skillnader kan förstås ur ett könsperspektiv. Genom analysarbetets gång identifierades två tydliga diskurser, en tjej-diskurs och en kill-diskurs. Vi fann att förvaltningsrätten talade om beteenden och handlingar olika beroende på vilket kön ungdomen hade. Framför allt kunde vi se en stor skillnad i hur tjejer förväntas ha ett visst ansvar för sina handlingar, vilket vi inte kunde återfinna i förvaltningsrättens formuleringar gällande killar.

De två olika diskurserna återfanns i alla fyra olika nodalpunkter, som i studien även har betraktats som teman; rymning, aggressivitet, brottslighet och riskfyllda miljöer. Vi kunde särskilt tydligt urskilja en tydlig tjej- och kill-diskurs när förvaltningsrätten skrev om aggressivitet och brottslighet. När killar uppvisade aggressiva eller kriminella beteenden, användes dessa begrepp. Även om tjejer hade beteenden som gick att likställa med killarnas, användes aldrig begreppen aggressivitet eller kriminalitet i domarna. Vår tolkning är att detta kan ha en koppling till Hirdmans teori kring genuskontrakt och den kulturella överenskommelsen om könens olika möjligheter, skyldigheter och begränsningar (Hirdman, 2001:84). Konstruktionerna av könen och dess konsekvenser blev tydliga i vår analys, där beteenden som inte hörde till tjejers normer, såsom aggressivitet, blev svårt att benämna och titulera. Vad gäller nodalpunkten rymning visade analysen att tjejer har en viss skyldighet att meddela sitt uppehälle när hon är borta och vem hon är med. Förvaltningsrättens formuleringar talade för att det finns ett ansvar på tjejer gällande att höra av sig till föräldrar, som vi inte kunde återfinna i killarnas domar. Genom att förvaltningsrätten enbart använder formuleringar såsom ”utan att inse de risker som är förenade med sådana vistelser” när det gäller tjejer, skapas uppfattningen att tjejer har ett särskilt ansvar att förstå risker. Vi anser att vi har kunnat besvara studiens frågeställningar utifrån det insamlade empiriska materialet.

7.2 Resultat i förhållande till tidigare forskning

Analysarbetet av LVU-domar har lett fram till ett resultat som vi anser har vissa likheter med forskning presenterad under avsnittet, tidigare forskning. Hamreby (2004) menar om att tjejer och killar historiskt sett systematiskt har blivit bemötta och bedömda på olika sätt. Grunden till detta är traditionella föreställningar kopplade till det biologiska könet. Alltså att det finns en identisk kärna hos tjejer som skiljer sig åt den kärna som finns hos killar. Vår studie har visat att förvaltningsrätten formulerar sig på så sätt att det kan antas att de har vissa föreställningar om hur en tjej eller kille bör

vara. Exempelvis att tjejer har ett stort ansvar för sina handlingar, samtidigt som killar ofta slipper undan detta ansvar. Det finns ett flertal exempel på detta i studiens resultat, där tjejer förväntas höra av sig till hemmet när de har avvikit hemifrån. Denna förpliktelse är ingenting som återfinns i killarnas domar. Detta kopplar vi till de traditionella föreställningarna som är kopplade till könet. Vi menar att killar ses som starkare och mer självständiga än tjejer och att tjejer därmed behöver meddela sitt uppehälle, på grund av sitt behov av uppsikt och omsorg. Resultatet har även visat att tjejer har ett ansvar att berätta vilka de umgås med när de är borta hemifrån. Detta är något som även Claezon (2008) nämner i sin studie. Tjejer görs i hög grad ansvariga för sina och andras handlingar, samtidigt som killar tycks vara befriade från ansvar. Vår studies resultat gällande ansvar går därmed i detta avseende i linje med denna tidigare forskning. Däremot finns en tydlig skillnad gällande Hamreby (2004), Claezon (2008) och denna studies resultat. I de två förstnämnda forskningarna läggs stor vikt vid sexualitet och att det finns en skillnad mellan könen. Exempelvis att tjejer behöver ta ansvar för sin sexualitet och moraliska frågor och att sexualitet endast nämns när det gäller bedömningar av tjejers beteenden, inte killars. I vår studie nämndes sexualitet endast ett fåtal gånger och vi kunde inte urskilja sådana skillnader i studiens empiriska material. Det är anmärkningsvärt, även om vi inte ämnar att diskutera vad detta kan bero på.

Schlytter (1999) talar om samhällsnormer och olika föreställningar om kön. Dessa föreställningar och samhällsnormer reproducerar och uttrycks i de rättsliga normerna via förvaltningsrätten. Vår uppfattning är att det finns en tydlig föreställning hur tjejer och killar bör vara, beroende på kön. I denna studie har vi kunnat urskilja tydliga exempel på brottslighet och hur förvaltningsrätten uttrycker sig kring detta beroende på kön. När killar uppvisar ett brottsligt beteende talas det om brottslighet eller kriminalitet. Dessa begrepp nämns inte när det handlar om tjejer som uppvisar ett brottsligt beteende. Vår tolkning är att det har en tydlig koppling till de föreställningar som finns på könen. Tjejer förväntas inte vara brottsliga eller kriminella och därför återfinns inte dessa begrepp i tjej-diskursen. Detta gäller även aggressivitet, där det i killars fall beskrivs som en inneboende egenskap och i tjejers fall någonting som måste förklaras. Detta menar vi tyder på att det aggressivitet är någonting mer förväntat av killar än tjejer och att det därför förefaller vara mer ”naturligt” att killar beter sig aggressivt. Resultatet visade även exempel på att tjejers känslor kopplades in för att förklara det aggressiva beteendet. Lannemets & Kristiansen (2004) skriver i sin forskning att vid vård av killar fokuserades det på den fysiska kontrollen och tjejers problem individualiserades och

psykologiserades. Vi menar att detta förstärker bilden av att tjejers problematik ofta är kopplade till känslor och deras mående.

Sammantaget innebär detta att vår studies resultat i stort sett inte skiljer sig från den tidigare forskningen. Vår studie har främst visat på skillnader gällande ansvar mellan tjejer och killar. Detta skiljer sig från tidigare studier, där fokus ofta ligger på sexualitet och sexuellt beteende.

7.3 Resultat i förhållande till teori

Studiens teoretiska utgångspunkt var socialkonstruktivism med inriktning på kritisk diskursanalys som teori samt Hirdmans genusteori. Socialkonstruktivismen har bidragit med synen att föreställningar kring beteenden kopplat till kön är socialt konstruerade. Studien visade att dessa föreställningar blir synliga i domarna. Den kritiska diskursanalysen har även anlagt ytterligare ett perspektiv, där diskurser ses som både konstituerande och konstituerad. Vi anser att detta har bidragit med en bredd till uppsatsen, eftersom att utgångspunkten hela tiden har varit att förvaltningsrätten inte enbart konstruerar kön utan även kan påverkas av de redan existerande konstruktionerna i samhället. I annat fall skulle förvaltningsrätten ses som ensam ansvarig för de rådande normerna och konstruktionerna av kön, vilket vi inte anser vara fallet. Vår utgångspunkt har varit att konstruktionen av kön är komplex. Synen om verkligheten som socialt konstruerad, innebär att konstruktioner av kön sker överallt där människor interagerar. Förvaltningsrättens formuleringar är därmed inte avgörande för hur kön konstrueras. Därför har Faircloughs utgångspunkt om diskurser som både konstituerande och konstituerad varit användbar för att fånga in komplexiteten inom området. Den kritiska diskursanalysen som teori har även låtit oss fånga in vikten av språket när kön konstrueras.

Grundantagandet är att det är språket som påverkar synen på oss själva och omvärlden. Här kopplas även socialkonstruktivismen ihop med diskursanalysen på ett tydligt sätt, där tanken är att den sociala konstruktionen av omvärlden görs av människor genom dess interaktion och språk (Winther Jørgensen & Phillips, 2000:10).

Hirdmans genusteori har varit nödvändig för att lyfta frågeställningarna ytterligare en nivå. Istället för att enbart identifiera rådande diskurser i LVU-domarna användes denna teori för att kunna förstå dessa skilda diskurser. Konstruktionerna av tjejer och killar i domarna har visat sig överensstämma med Hirdmans begrepp genuskontrakt, som handlar om könens olika skyldigheter, förpliktelser och möjligheter (Hirdman, 2001:84). Även om vi anser att Hirdmans genusteori har varit värdefull för

vår studie, är vi medvetna om att den har haft en stor inverkan på både resultatet och slutsatserna. I analysen har fokus främst varit att analysera empirin utifrån Hirdmans teori. Vi förstår alltså fenomenet enbart utifrån Hirdman och hennes teori, vilket kan upplevas som snävt. Detta eftersom att Hirdman fokuserar det kvinnliga och manliga i ett dikotomiskt, hierarkiskt förhållande till varandra. I vår uppsats har denna syn medfört att eventuella variationer i diskurserna eller underdiskurser inte har identifierats, utan att fokus har varit på tjej- och kill-diskurserna.

Vi har heller inte kunnat besvara varför tjejer och killar har olika förväntningar på sig. Istället har vår frågeställning fokuserat på hur dessa skillnader kan förstås utifrån ett könsperspektiv. Hirdman menar att orsaken till varför det är en skillnad mellan killar och tjejer är ointressant, utan att det viktiga är att synliggöra genussystemet och på så sätt undvika att systemet reproduceras på nytt (Hirdman, 1997:405). Vi menar att vi genom vår studie har synliggjort genussystemet och visar hur diskurser rörande tjejer och killar skiljer sig åt i LVU-domar. Vi är även medvetna om att Hirdmans teori går att ifrågasättas, då Hirdman fokuserar på skillnader mellan könen. Skulle syftet istället varit att studera eventuella skillnader inom respektive kön, skulle inte Hirdmans teori varit användbar eftersom att den enbart fokuserar på skillnader mellan könen. Vår uppfattning är att Hirdmans teori har varit användbar i förhållande till studiens syfte och frågeställningar. Vår uppfattning är att det inte är möjligt att finna en teori som kan fånga in alla aspekter av vårt forskningsområde.

7.4 Resultat i förhållande till metod

Denna studie bygger på en kvalitativ metod, vilket innebär att vi inte har kunnat generalisera resultatet från det empiriska materialet. Detta beror på att vi hellre ville göra en djupare analys av LVU-domarna. En kvantitativ studie bedömdes inte vara möjlig utifrån frågeställningarnas karaktär. Vi ville finna specifika diskurser och tolka dessa. Inte heller var vi intresserade av att göra en statistisk undersökning, varpå en kvantitativ metod valdes bort till fördel för den kvalitativa.

Utifrån studiens frågeställning har vi endast fokuserat på förvaltningsrättens diskurser gällande 3 § LVU och rekvisitet ”annat socialt nedbrytande beteende”. Detta innebar en tydlig avgränsning i materialet och även en sårbarhet för att brist på information i förvaltningsrättens formuleringar skulle påverka resultatet negativt i form av svårigheter att analysera. I denna studie anser vi att förvaltningsrättens formuleringar i de 32 domar som utgjorde det empiriska materialet, trots det gav oss tillräckligt med information för att dra slutsatser och diskutera kring. Däremot skulle vi kunna haft

en frågeställning som inkluderade socialnämndens anförande, vilket skulle ha inneburit mycket mer material att analysera. I denna studie var just förvaltningsrättens uttalanden det intressanta, eftersom att studien ämnade att fokusera på förvaltningsrätten som beslutande organ. Detta innebar att resten av parternas anföranden valdes bort. Utöver det skulle det även vara intressant att inte bara fokusera på ett specifikt rekvisit, utan hela 3 § LVU i likhet med Schlytters (1999) forskning. Valet att avgränsa oss till ett rekvisit berodde framförallt på viljan att kunna analysera materialet mer grundligt, än vad som hade tillåtits med ett större antal domar att analysera.

Den kritiska diskursanalysen gav oss analysverktyg i form av modalitet, nodalpunkter, interdiskursivitet och möjligheten att kombinera med Hirdmans genusteori. Dessa verktyg tillsammans innebar att vi kunde undersöka hur diskurser gällande kön skiljer sig åt i domarna. Däremot upplevde vi en otydlighet i hur Fairclough menar att den sociologiska teorin ska tillämpas på den sociala praktiken. Trots det anser vi att appliceringen av genusteorin fungerade väl och att vi med hjälp av den kunde besvara frågeställningen hur skillnader i diskurser kring kön kan förstås ur ett könsperspektiv. Användandet av genusteorin som del av analysmetoden, innebar att våra tolkningar av empirin i förhållande till teorin var avgörande för studiens resultat. Under studiens gång har vi varit medvetna om att det finns en verklighet utanför texten, som kan vara annorlunda än våra personliga tolkningar kring vad förvaltningsrätten menar i sina formuleringar och hur dessa ska förstås. Däremot har kvalitativa studier den karaktären, att tolkningen av materialet bygger på subjektiva förståelser av verkligheten vilket färgar studiens resultat (Padgett, 2008:2).

7.5 Implikationer för forskning och praktik

Denna studies syfte var att med hjälp av diskursanalys undersöka hur kön konstrueras i förvaltningsrättens 3 § LVU-domar, med fokus på rekvisitet ”annat socialt nedbrytande beteende”. Förhoppningen var att både vi själva och andra skulle få en inblick i hur diskurser kring kön skiljer sig åt i förvaltningsrättens, till synes neutrala domar och hur dessa skillnader kan förstås. Efter att ha analyserat det empiriska materialet konstaterar vi att förvaltningsrättens formuleringar tyder på att de är påverkade av de föreställningar och förväntningar som finns kopplat till kön. Detta kan i sin tur leda till att tjejer och killar behandlas olika och bereds med vård enligt LVU på olika villkor, vilket inte är rättssäkert.

Resultatet har även visat på stora skillnader i tjej- och kill-diskursen gällande ansvar. Dessa diskurser kan förstås i förhållande till Hirdmans teori kring genussystemet. Även om ansvar i förhållande till kön förekommer i tidigare forskning är huvudfokus i de flesta tidigare forskningarna (Schlytter, 1999, Ulmanen & Anderson, 2006 och Östberg, 2010 m.fl) skillnaden mellan könen gällande sexualitet och sexuellt beteende. Detta är ingenting som vi har återfunnit i vår studie, vilket medför en olikhet i förhållande till andra studier. Vi anser att diskurserna som gäller ansvar i förhållande till kön, är värdefullt att utveckla och forska vidare på. Det skulle vara intressant att se om dessa diskurser går att återfinna nationellt i LVU-domar, även gällande de andra två rekvisiten ”missbruk av beroende framkallande medel” och ”brottslig verksamhet”. Vår uppfattning är att ett arbete mot att undvika att reproducera dessa föreställningar och förväntningar som tillskrivs könen i domarna, skulle gynna både tjejer, killar och rättssäkerheten i samhället. Problematiken att tjejer i högre grad förväntas ta ansvar för sina handlingar, torde även kunna återfinnas i andra sammanhang än i LVU-domar. Detta innebär att studiens resultat kan visa på en problematik som är utbredd inom fler områden i socialt arbete. Därför kan det vara av vikt att studera detta fenomen inom flera kontexter, med syfte att kunna jämma ut ojämlika förhållanden mellan könen.

Vår förhoppning är att denna studie kan bidra med en förståelse att sociala konstruktioner av kön inte ska tas som givna. Förvaltningsrättens skyldighet att iaktta objektivitets- och likhetsprincipen kan ifrågasättas när samhälleliga normer och förväntningar får ta plats i domar. Vår uppfattning är att detta är en komplex fråga och att det finns behov av att fortsätta diskutera hur samhället kan undvika att låta sociala konstruktioner av kön påverka bemötandet och bedömningar av unga.

8. Källförteckning

Litteratur

- Alvehus, J. (2013). Skriva uppsats med kvalitativ metod: en handbok. (1. uppl.) Stockholm: Liber.
- Ambjörnsson, F. (2006). Vad är queer?. Stockholm: Natur och kultur.
- Andersson Vogel, M. (2012). Särskilda ungdomshem och vårdkedjor: om ungdomar, kön, klass och etnicitet. Diss. Stockholm : Stockholms universitet, 2012. Stockholm.
- Baier, M. & Svensson, M. (2009). Om normer. (1. uppl.) Malmö: Liber.
- Bergström, G. & Boréus, K. (red.) (2005). Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys. (2., [omarb.] uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Bryman, A. (2011). Samhällsvetenskapliga metoder. (2., [rev.] uppl.) Malmö: Liber.
- Burr, V. (1995). An introduction to social constructionism. London: Routledge.
- Claezon, I. (2008). Att göra skillnad: könsperspektiv i socialt arbete med barn och ungdomar. Stockholm: Allmänna barnhuset.
- Gruber, S. (2013). Konstruktioner av etnicitet och kön på SiS särskilda ungdomshem. Stockholm: Statens institutionsstyrelse (SiS).
- Hamreby, K. (2004). Flickor och pojkar i den sociala barnavården: Föreställningar om kön och sociala problem under 1900-talet. Umeå: Print & Media.
- Hedin, U. & Månsson, S. (red.) (2000). Kön och socialt arbete. Socialvetenskaplig tidskrift. (7(2000):1/2, s. 3-158).
- Herz, M. (2012). Från ideal till ideologi: konstruktioner av kön och etnicitet inom socialtjänsten. Diss: Örebro : Örebro universitet, 2012. Örebro.
- Hilde, M. & Claezon, I. (2005). Flickor och pojkar på institution: ett könsperspektiv på vården av ungdomar. Stockholm: Stiftelsen Allmänna barnhuset.
- Hirdman, Y. (1997). Genussystemet – reflexioner kring kvinnors sociala underordning. Litteratursociologi: Texter om litteratur och samhälle. Furuland, Lars & Svedjedal, Johan (red.), Studentlitteratur: Lund.
- Hirdman, Y. (2001). Genus: om det stabila föränderliga former. (1. uppl.) Malmö: Liber.
- Hirdman, Y. (2004). Genussystemet - reflexioner kring kvinnors sociala underordning. Genushistoria : En historiografisk exposé.
- Howell, K.E. (2013). An introduction to the philosophy of methodology. Los Angeles: SAG
- Jacobsen, D. I. (2012). Förståelse, beskrivning och förklaring: introduktion till samhällsvetenskaplig metod för hälsovård och socialt arbete (2., uppl.). Lund: Studentlitteratur.

- Johansson, H. (2006). Brist på manliga förebilder: Dekonstruktion av en föreställning och dess praktik. Göteborg: Intellecta Docusys.
- Laanemets, L. & Kristiansen, A. (2008). Kön och behandling inom tvångsvård: en studie av hur vården organiseras med avseende på genus. Stockholm: Statens institutionsstyrelse (SiS).
- Mattsson, T. (2005). I viljan att göra det normala: en kritisk studie av genusperspektivet i missbrukarvården. Diss. Lund : Lunds universitet, 2005. Malmö.
- Mattsson, T. (2010). Kön och genus i samhället och i det sociala arbetet. (2). Lund: Socialhögskolan.
- Muncie, J., Hughes, G. & McLaughlin, E. (red.) (2002). Youth justice: critical readings. London: SAGE, in association with the Open University
- Padgett, K. (2008). Qualitative methods in social work research 2. uppl. Los Angeles: SAGE.
- Schlytter, A. (1999). Kön och juridik i socialt arbete: tillämpningen av 3 § LVU på länsrättsnivå. Lund: Studentlitteratur.
- Singer, A. (2012). Barnets bästa: om barns rättsliga ställning i familj och samhälle. (6., [omarb.]uppl.) Stockholm: Norstedts juridik Socialstyrelsen (1997). Tillämpningen av lagen 1990:52 med särskilda bestämmelser om vård av unga. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Ulmanen, P. och Andersson, G. (2006). Svensk social barnavård ur ett könsperspektiv 1993- 2003, en litteraturgenomgång, SiS följer upp och utvecklar nr 1, : Statens institutionsstyrelse: Stockholm
- Winther Jørgensen, M. & Phillips, L. (2000). Diskursanalys som teori och metod. Lund: Studentlitteratur.
- Östberg, F. (2010). Bedömningar och beslut: från anmälan till insats i den sociala barnavården. Stockholm: Institutionen för socialt arbete, Stockholms universitet.

Internet

Vetenskapsrådet. (2011). God forskningssed. Hämtad 2017-05-08 från: <https://publikationer.vr.se/produkt/god-forskningsсед/>

Lagrum

3 § Lagen om vård av unga (1990:52)

Propositioner

Prop. 1989/90:28 Om vård i vissa fall av barn och ungdomar

BILAGA 1 - Redogörelse av domarna

Antal	Mål nr	Kön	Ålder	Dom
1	6327-15	Tjej	16	2 & 3 §§ LVU
2	2763-16	Kille	15	3 § LVU
3	2494-16	Kille	16	3 § LVU
4	5435-16	Tjej	14	3 § LVU
5	1374-16	Kille	17	2 & 3 §§ LVU
6	5420-16	Tjej	15	3 § LVU
7	6337-16	Tjej	15	3 § LVU
8	5044-16	Tjej	17	3 § LVU
9	1314-16	Tjej	14	3 § LVU
10	4354-16	Kille	14	2 & 3 §§ LVU
11	718-16	Tjej	14	3 § LVU
12	2228-16	Tjej	14	3 § LVU
13	5918-16	Kille	16	2 & 3 §§ LVU
14	5478-16	Tjej	13	3 § LVU
15	5296-16	Kille	16	3 § LVU
16	927-16	Tjej	14	3 § LVU
17	500-16	Kille	17	3 § LVU
18	83-16	Tjej	16	3 § LVU
19	6650-15	Tjej	16	3 § LVU
20	1411-16	Kille	16	3 § LVU
21	188-16	Kille	17	3 § LVU
22	1494-16	Kille	16	3 § LVU
23	2200-16	Kille	17	3 § LVU
24	4420-16	Kille	16	3 § LVU
25	513-16	Kille	15	3 § LVU
26	5138-16	Tjej	13	2 & 3 §§ LVU
27	5547-16	Kille	15	3 § LVU
28	691-16	Tjej	14	2 & 3 §§ LVU
29	1928-16	Kille	16	3 § LVU
30	2494-16	Kille	16	3 § LVU
31	5492-16	Kille	17	3 § LVU
32	5493-16	Kille	17	3 § LVU